

Eticko-pedagogický systém křesťanství – reflexe a kritika

Michaela Michálková

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela MICHÁLKOVÁ**
Osobní číslo: **H128059**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Eticko – pedagogický systém křesťanství: reflexe
a kritika**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na zmapování přístupu katolické církve k pro ni závažným etickým otázkám: potrat, homosexualita, antikoncepce, celibát, konzervativní rodinné hodnoty;
- na podrobné prozkoumání argumentů k výše uvedeným otázkám, které zastává katolická církev;
- na hodnoty a názory, které souvisí se vzděláváním, výchovou a postoji k sexualitě a tělesnosti.

Součástí práce bude kvalitativní výzkum v rodinách, které jsou nábožensky silně založené. Výzkum bude zaměřen na problémové etické otázky a postoje k výchově.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BENEDIKT XVI. Encyklika Deus Caritas Est: Bůh je láska. 3. vyd. Praha: Paulínky, 2006. 63 s. ISBN 80-86949-03-6.

BONHOEFFER, Dietrich. Etika. 1. vyd. Praha: Kalich, 2007. 384 s. ISBN 9788070170472.

FERRERO, Bruno. Vychovávej jako Don Bosco. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-294-2.

JAN PAVEL II. Teologie těla: katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2005. 591 s. ISBN 80-86025-99-3.

KÜNG, Hans. Být křesťanem: Křesťanská výzva. 1. vyd. Brno: CDK, 2000. 296 s. ISBN 80-85959-76-3.

WEST, Christopher. Dobrá zpráva o sexu a menžlství: Odvážné odpovědi na nesmělé otázky. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2010. 260 s. ISBN 9788086949864.

WOJTYLA, Karol. Veritatis Splendor: O základech morálního učení církve. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. 133 s. ISBN 80-7113-114-8.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.

Katedra společenských věd

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

Mgr. Michal Vavřík, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

V Brně 14.2.2014

Michaela Michalíková

Jméno, příjmení studenta

Michaela

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Předkládaná bakalářská práce pojednává o přístupu katolické církve k závažným etickým i společenským otázkám a problémům, které se vztahují ke konkrétnímu jednotlivci v rámci jeho soužití s ostatními lidmi, společností jako celkem a jednotlivci. Řešena je zde především problematika manželství, homosexualita, antikoncepce, potratů, celibátu či konzervativních rodinných hodnot. Tyto přístupy katolické církve jsou následně porovnávány s obecnými etickými zásadami, i základními společenskými normami běžné evropské společnosti.

Klíčová slova:

Bible svatá, etika, křesťanství, víra, výchova,

ABSTRACT

The present thesis deals with the Catholic Church's approach to serious ethical and social issues and problems that relate to specific individuals within its coexistence with other people, society as a whole. Primarily, the issue of marriage is being dealt in the thesis, as well as homosexuality, contraception, abortion, celibacy and conservative family values. These approaches of the Catholic Church are subsequently compared with the general ethical principles and basic social norms of the common European society.

Keywords:

The Holy Bible, ethics, Christianity, faith, education

*„Když vyjdeš svobodu hledat, pak nejprve uč se
ovládat smysly a duši též. Svou žádost krot',
tak aby údy tě netáhly hned do všech stran.*

*Ducha i tělo si v čistotě podrob,
postupuj k cíli, který je dán.*

Nepozná tajemství svobody, kdo nedbá kázně.“

(D. Bonhoeffer)

Poděkování

Děkuji panu Ph.D. Antonínu Dolákovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Michaela Michálková

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ POJMŮ	12
1.1 KŘESŤANSTVÍ.....	12
1.1.1 Křesťanská symbolika a praxe.....	13
1.1.2 Bible, etika a morální otázky.....	14
1.1.3 Rozšířenost křesťanství.....	14
1.2 KATOLICKÁ CÍRKEV.....	15
1.2.1 Svátosti a církevní praxe.....	15
1.2.2 Význam a příčiny formování katolické církve, související kontroverze.....	15
1.2.3 Vliv křesťanství na výchovu a vzdělávání.....	16
2 ETICKÉ OTÁZKY	20
2.1 MANŽELSTVÍ.....	21
2.2 HOMOSEXUALITA.....	26
2.3 ANTIKONCEPCE.....	29
2.4 POTRAT.....	32
2.5 CELIBÁT.....	36
3 NÁZORY A POSTOJE RODIN	39
3.1 VÝCHOVA.....	39
3.2 VZDĚLÁVÁNÍ.....	39
3.3 SEXUALITA A TĚLESNOST.....	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	42
4.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU, CÍL A METODOLOGIE.....	42
4.1.1 Výzkumné otázky, stanovení hypotéz.....	47
4.2 CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ.....	49
4.3 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	49
4.4 DISKUSE.....	54
4.5 ZÁVĚREČNÉ SHRNTÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	56
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
SEZNAM PŘÍLOH	63

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce se věnuje tématu Eticko-pedagogický systém křesťanství, reflexe a kritika.

V současnosti je každý člověk v průběhu svého života vystaven mnoha rozdílným názorům, nárokům i očekáváním, jak vlastním, tak očekáváním svého okolí. Člověk je tedy soustavně vystavován různým požadavkům v oblasti rodinného i profesního života.

To, co se na první pohled může jevit jako svoboda, je na straně druhé hledání rovnováhy mezi kolidujícími nároky a požadavky okolí, ale i mezi vlastními přáními, potřebami a cíli. V průběhu života každý z nás řeší a musí řešit různé otázky i situace, na některé mohou být s ohledem na existenci etiky, morálky, kulturních norem i náboženství ve společnosti velmi různorodé, mnohdy kontroverzní názory.

Základní etická otázka po zdařilém životě má dialektický charakter. Vytoužené štěstí je štěstím osobním. Veřejně propagované štěstí může působit jako něco nereálného, nedosažitelného. V moderní společnosti vyvstávají i nové etické otázky. Rychlý rozvoj vědy a techniky nabízí možnosti, o jejichž správnosti se dá samozřejmě pochybovat (klonování, asistovaná reprodukce) a přináší mnohé otázky z pohledu etiky či křesťanské víry. Z pohledu etiky by nemělo jít pouze o stanovování toho, co se má, stejně důležité je umět se zaměřit i na to, co se smí, může a proč. Nezanedbatelnou roli zde hraje také otázka vlastního svědomí, charakteru a dalších osobnostních předpokladů a kvalit každého jednotlivce.

Václav Havel byl přesvědčen, že „základní mravní normy znají vsutku všichni, dokonce i ti, kteří se jim denně zpronevěřují“.¹ Zdůrazňuje přitom základní lidskou zkušenost, touhu po dobru, touhu, která nevyhubitelně existuje v člověku i v zdánlivě beznadějných situacích. I na tuto myšlenku bych ráda, alespoň částečně, navázala ve své bakalářské práci.

¹ HAVEL, V. *Novoroční projev*, Praha 1. 1. 2001 .

Existují mnohé názory, které vymezují vztah etiky a víry. Fakt, že každé náboženství má také výchovný, tedy do určité míry pedagogický aspekt, je nezpochybnitelný. Vliv křesťanství, jako nejrozšířenějšího náboženství ve světě z hlediska etiky, morálky a potenciálně tedy i výchovného a pedagogického vlivu je zřejmý. Sama Bible varuje před určitým chováním, k jinému naopak nabádá a mnohé příběhy a pravdy v ní obsažené mají platnost i v současném světě, a to nejen pro věřící a nejen pro křesťany.

Křesťanství vyznává jediného Boha, jeho prioritou je rodina a její tradiční hodnoty. Otázky etiky základně řeší prostřednictvím Desatera přikázání, které věřícím udává směr a způsob jejich života. Mezi nejdiskutovanější v rámci společnosti i mezi věřícími patří témata, která řeší tradiční rodinné hodnoty, které úzce souvisí s manželstvím, manželským soužitím, plozením dětí, vzděláváním a výchovou dětí, soužitím s ostatními lidmi apod.

Podle anglického filosofa Bertranda Russella probíhá řešení prakticky veškerých problémů života a světa v následujících rovinách, jednak v rovině náboženství (univerzální rovina, řešení prostřednictvím víry), dále v rovině filozofie, (univerzální rovina, řešení prostřednictvím rozumových hypotetických řešení) a v rovině vědy (zkušenostní rovina), nabízí opět hypotetická rozumová řešení, ale není schopna řešit vyšší problémy, např. etické. Tyto tři roviny se dle Russella promítají do všech problémů, přičemž je vždy jedna z uvedených rovin, dle charakteru zkoumané problematiky, dominantní.² Já se pokusím odpovědi na zmíněné otázky, situace a problémy najít prostřednictvím náboženství a vědy.

Cílem předkládané bakalářské práce je zmapování přístupu katolické církve k závažným etickým otázkám, jako je manželství, homosexualita, antikoncepce, potrat, celibát a konzervativní rodinné hodnoty. Zvláštní pozornost je v rámci výzkumné části věnována vzdělávání a výchově dětí v rodinách, které jsou nábožensky silně založené.

V teoretické části práce budou nejprve objasněny základní odborné pojmy, které se vztahují k danému tématu (křesťanství, katolická církev), definice pojmů (etika, rodina, manželství, výchova, vzdělávání), dále bude popsán tradiční výchovný proces dětí z katolické rodiny. Na tuto teoretickou část práce bude navazovat část praktická, respektive

² BADAL, I. *Úvod do filozofie člověka*. Brno: CERM, 2001, S. 13.

výzkumná, její náplní bude přesná metodika, popis, realizace a zhodnocení kvalitativního výzkumu. Tento výzkum proběhne formou interview v několika (minimálně třech) tradičních křesťanských rodinách.

Při zpracování této bakalářské práce bude postupováno následovně. Nejprve proběhne studium odborných materiálů (literatura, články a další písemnosti), zjištěné poznatky budou prostřednictvím metody deskripce uvedeny v teoretické části bakalářské práce, zároveň bude využita metoda komparace, jednotlivé názory či poznatky budou porovnány a vyvozeny určité závěry. Nedílnou součástí bude vyjádření vlastního názoru ke sledovaným problémům a otázkám. Při sběru podkladů pro výzkumnou část práce bude využita metoda polostrukturovaného interview, v jeho rámci budou použity předem připravené skupiny tematicky zaměřených otevřených otázek.

Hypotéza, se kterou chci pracovat, je fakt, že výchova v tradiční křesťanské rodině probíhá zcela odlišným způsobem, než v „běžné“ ateistické rodině. Dětem jsou předávány jiné hodnoty, děti v tyto hodnoty věří a řídí se božími příkázáními, což je sice velmi správné, nicméně někdy se může stát, že díky své vnitřní morálce, kterou respektují, uznávají a řídí se jejími pravidly, mohou být nepochopeni či dokonce zesměšňováni ostatní společností. Dnes již totiž není běžné, že se nelže, nekrade, nezabíjí, že rodiče jsou velmi uctíváni. Bohužel morálka i etické chování ve společnosti upadá, ačkoliv se to traduje již od nepaměti, myslím, že tento fakt neplatil nikdy v minulosti v takové hojné míře jako je tomu v současnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ POJMŮ

Tato kapitola se věnuje vymezení základních pojmů, které budou velmi hojně používány v následujícím textu předkládané bakalářské práce. Jedná se především o základní vymezení pojmu křesťanství a pojmu katolická církev.

1.1 Křesťanství

Křesťanství je monoteistické univerzální náboženství s více než 2,1 miliardy stoupenců,³ což z něj činí nejrozšířenější náboženství na světě. Křesťanství spadá do skupiny tzv. „Abrahámovských náboženství“ - patří mezi systémy ovlivněné starověkým židovským náboženstvím.

Český pojem křesťanství je odvozen ze slova křesťan, latinsky “christianus”, řecky “χριστός” [christos]. V obou případech se jedná o překlad hebrejského “מָשִׁיחַ” [Mašijah], což v překladu znamená pomazaný, Mesiáš. Pojem se poprvé objevuje v listech syrského biskupa Ignáce z Antiochie (umučen r. 107 n. l. v Římě).⁴

Křesťanství lze zařadit mezi historická náboženství, protože bylo formováno na základě života a působení konkrétní historické postavy, Ježíše z Nazareta, později označeného za Krista. Křesťanství vzniklo na území Palestiny a navazuje na judaismus, s nímž sdílí mnoho společných rysů. Na rozdíl od judaismu však příslušnost ke křesťanství není dána původem ani narozením, nýbrž obřadně, a to křtem. Křesťané věří v jednoho Boha, vyznávají Ježíše Krista jako Spasitele a Božího syna, uznávají křest a další svátosti (manželství, biřmování...). Věří v možnost odhřešení, odpuštění a spásy, očekávají druhý

³ *Central intelligence agency* [online]. Washington: CIA, 2013. Poslední aktualizace 20. 06. 2013; 08:28 [cit. 2013-11-01]. Dostupné na WWW:

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/print_2122.html

⁴ GILL, R. *The Cambridge companion to Christian ethics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2001. ISBN 0-521-77918-9.

příchod Krista.⁵

Většina křesťanů se hlásí k jednomu ze tří nejvýraznějších směrů, mezi které patří západní katolictví, východní pravoslavní a protestantství (nejmladší směr vzniklý jako výsledek reformace v 16. století). Tyto směry se od sebe navzájem liší různým chápáním vztahu věřících a církve a jejich rolí, z čehož vychází i odlišná církevní organizace a struktura. Zatímco dva nejstarší směry jsou organizovány hierarchicky (jediným nejvyšším představitelem papež, případně jsou organizovány ve velkých patriarchátech), protestantské církve se dělí na církve episkopální (anglikáni, luteráni), kde je skupina místních církví podřízena biskupovi, a církve presbyteriální, kde je každý sbor do určité míry samostatný.

1.1.1 Křesťanská symbolika a praxe

Mezi nejznámější grafické symboly křesťanství se řadí ryba („*Ichthys*“), a to jak v podobě motivu, tak jako kryptogram, kříž v několika provedeních, beránek (symbol čistoty a oběti), holubice (symbol *Ducha svatého*), Alfa a Omega, nápis INRI, číslo šelmy, tedy antikrista (666), olivová nebo vinná ratolest či například trnová koruna, ikony a výjevy ze života svatých či interpretace biblických příběhů.

Objekty běžně využívané v křesťanské tradici jsou například latinský kříž, krucifix, prsten čistoty, snubní prsten, křesťanská vlajka, kalich, růženec, věčné světlo, kadidlo, kněžské roucho, svěcená voda.

Mezi společenské představitele křesťanství patří například papež, biskup, kněz, kazatel, pastor, jeptiška, mnich či ministrant, ačkoli se mohou jednotlivé pojmy ve svém významu mnohdy překrývat, každá církevní struktura má vlastní systém označení jednotlivých hodnostářů a představitelů, stejně jako jejich hierarchii.

⁵ GILL, R. *The Cambridge companion to Christian ethics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2001. ISBN 0-521-77918-9.

Společným místem vykonávání křesťanské praxe (ve smyslu tradičních obřadů) je kostel. Opět se můžeme dle zařazení ke konkrétní církvi či architektonickému slohu setkat s mnohými alternativními pojmy (bazilika, rotunda, kaple, katedrála apod.).

1.1.2 Bible, etika a morální otázky

Bible je svatou knihou křesťanství. Právě Bible hraje klíčovou roli v životě každého křesťana. Vzhledem k tomu, že pokrývá značné množství témat z běžného života, slouží jako studnice moudrosti a odpovědí na mnohé otázky, plní funkci morálního a v podstatě i právního a společenského kodexu.

Ačkoli základem křesťanské morálky je Ježíšova *Horská řeč*, za všeobecně nejznámější a nejvíce aplikovanou morální (potažmo právní) směrnici je považován Mojžíšův *Dekalog*, tj. Desatero. Přesná interpretace se liší zdroj od zdroje, navíc totožné body přikázání jsou uváděny ve vícero historických dokumentech, které chronologicky předcházejí Mojžíšovu životu (např. egyptská Kniha mrtvých).

Aplikace jednotlivých bodů Desatera a některé biblické příběhy mi dále poslouží při zkoumání problematiky následujících kapitol mé práce. V mnoha ohledech působí křesťanství a jeho způsob víry v Boha jako uklidňující všelék na mnohé problémy, což by mohla potvrdit i následující citace, bohužel tomu tak v reálném životě vždy není.

Ničím se neznepokojuj, ničím se nermuť, všechno pomíjí, Bůh se ale nemění. Máš-li v srdci Boha, nic ti nechybí, jeho láska stačí. (Terezie z Avily)

1.1.3 Rozšířenost křesťanství

Příloha P I znázorňuje rozšířenost křesťanství (fialová barva) v porovnání s ostatními náboženskými směry. Lze pozorovat jeho rozšířenost doslova do všech koutů světa, což je vzhledem k misijní povaze tohoto náboženství přirozeným jevem; v průběhu historie navíc docházelo k mnoha cíleným a nezřídka násilným, organizovaným výpravám, s cílem rozšířit víru do vzdálenějších regionů a zároveň získat tamější území a lid pod svou správu. V současné době je křesťanství nejrozšířenějším náboženstvím na světě.

Pokud jde o situaci v rámci České republiky, tak můžeme říct, že je křesťanství bezkonkurenčně nejhojněji zastoupeným náboženstvím.

1.2 Katolická církev

Katolická církev, přesněji řečeno Římskokatolická církev, je jedinou západní katolickou církví a zároveň největší církví na světě, čítající přes 1,1 miliardy pokřtěných stoupenců.⁶

Nejnámějším a nejváženějším představitelem katolické církve je Papež jakožto hlava církve a biskup města Říma. Podle katolického učení je zástupcem Krista na Zemi a nástupcem apoštola Petra. Je neodvolatelný. Dalšími významnými hodnostáři jsou kardinálové, členové *konkláve* (tj. uskupení zodpovědné za volbu Papeže). V současné době je papežem Jeho Svatost František, který pochází z Argentiny.

1.2.1 Svátosti a církevní praxe

Katolická církev uznává následujících sedm svátostí, a to křest, břimování, eucharistie, svátost smíření (zpověď), svátost nemocných, manželství a kněžství.

Nosným prvkem církevního života je liturgie, v níž hraje nejdůležitější úlohu bohoslužba, mše. Součástí liturgie je modlitba, jejímž cílem je uvádět křesťana do života v přítomnosti Boží po celý den. V praxi existuje mnoho dalších způsobů modlitby, ať už spontánní nebo ustálené (kodifikované texty, písně, čtení z Bible), soukromé či kolektivní.

1.2.2 Význam a příčiny formování katolické církve, související kontroverze

K problematice příčin vzniku církve existuje nespočet přístupů. Mezi nejzákladnější důvody jejího vzniku z mého úhlu pohledu patří organizační, správní, bezpečnostní,

⁶ *Central intelligence agency* [online]. Washington: CIA, 2013. Poslední aktualizace 20. 06. 2013; 08:28 [cit. 2013-11-01]. Dostupné na WWW:

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/print_2122.html

společenské, mocenské a politické, majetkové, právní, vzdělávací, umělecké, ale například i hygienické a zdravotní důvody.

Ačkoli v průběhu dlouhé historie jednotlivé aspekty průběžně vstupovaly do pozadí a jiné naopak nabývaly na významu, drtivá většina z nich je velmi snadno aplikovatelná i v současné době a společenské situaci.

Působení katolické církve je již od počátku jejího vzniku terčem diskusí, odporu i zpochybňování, a to především pro některé násilné praktiky, populismus, mystifikaci a lež, manipulaci davů mnohdy otevřenou chamtivostí nadužívání hmotných statků.

V každém případě nelze zpochybnit pozitivní význam katolické církve a její nemalé zásluhy na formování současné společnosti, právního systému, morálky, zdravotnictví, školství, umění, stejně jako zkvalitnění duchovního života neuvěřitelného počtu věřících z celého světa.

1.2.3 Vliv křesťanství na výchovu a vzdělávání

Protože je tato práce zaměřena především na eticko-pedagogický systém křesťanství je nezbytné zmínit, že různé edukační koncepce a vzdělávací systémy se rozvíjely společně s vývojem vzdělávání. Podle určitých konkrétních konceptů se pak vytvářelo konkrétní pojetí školní práce. Proto existují rozdílná pojetí výuky, rozdílné způsoby vyučování (používané metody, prostředky a formy školní práce) v různých regionech světa. Kořeny euroatlantického civilizačního okruhu, k němuž patříme také my, lze spatřovat v nejstarších náboženstvích, tedy v židovství a křesťanství, v neposlední řadě pak také v období antiky a jejích mravních hodnotách. Odtud také původ slova pedagogika. Cílem výchovy v antice byla idea harmonicky rozvinutého člověka. Roku 313 byl přijat Edikt milánský, křesťanství bylo zrovnoprávněno Konstantinem Velikým. Díky tomuto Ediktu se stalo křesťanství víceméně státním náboženstvím, vytvořilo si vlastní strukturu, a to takovou, že stát = církev. Ta se člení na jednotlivé diecéze. Po dobách pronásledování bylo křesťanům povoleno své náboženství svobodně a veřejně praktikovat. Od té doby mělo křesťanství velmi zásadní, lze říci dominantní vliv, na výchovu a vzdělávání.

Od raného středověku je křesťanství středem veškerého výchovného působení. Do „nového“ výchovného systému byly převzaty pouze takové prvky antické kultury, které nebyly v rozporu s křesťanskou vírou. V období středověku vznikají čtyři typy škol:⁷

- školy církevní (klášterní, katedrální, farní);
- školy městské (nižší a vyšší, cechovní a kupecké, dětinské, pokoutní);
- univerzity (s fakultou artistickou, teologickou, právnickou a lékařskou);
- systém výchovy světských feudálů (rytířská výchova, sedmero rytířských ctností).

V dalších obdobích je výchova více či méně dogmatická, dochází k odklonu či naopak k návratu k ideálům antiky. Jednotliví významní pedagogové a reformátoři přicházejí s novými myšlenkovými proudy (Komenský, Locke, Rousseau, Pestalozzi, Herbart a mnoho dalších).

V současnosti je rozlišována jako jeden z podoborů pedagogiky také tzv. křesťanská pedagogika, která čerpá cíle a úkoly výchovy z Evangelia. Úkolem křesťanské pedagogiky je vychovat křesťana. Cílem náboženské výchovy je výchova důsledně věřícího člověka, přičemž může jít o různé druhy náboženství. Křesťanská výchova je náboženskou výchovou, ale každá náboženská výchova není křesťanskou výchovou.

Konkrétním praktickým cílem křesťanské výchovy je člověk s nábožensko-mravním charakterem, který plní svoje povinnosti vůči Bohu, vůči sobě, i vůči ostatním lidem. Pro křesťana je Bůh a jeho zákony nejvyšším a neomylným pravidlem mravního konání.

Mravní zákon má svůj původ v Bohu, Stvořiteli. Člověk potřebuje pro svůj mravní život určitou normu, závaznou, jednoznačnou a absolutní, tou je pro křesťana jedině Bůh a jeho zákony. Jen za tohoto předpokladu se člověk může stát mravním, pokud jde o jeho charakter. Z tohoto úhlu pohledu je křesťanská morálka důležitou pomocnou vědou pro křesťanskou pedagogiku.⁸

⁷ ŠMAHELOVÁ, B. *Nástin vývoje pedagogického myšlení*. Brno: MSD, 2008. ISBN 978-80-7392-040-1.

⁸ TOMÁŠEK, F. *Pedagogika*. Brno: NIBOWAKA, 1992. S. 20. ISBN 80-901294-0-4.

V této souvislosti považuji za vhodné zmínit také pojem katecheze. Pojem pochází z řeckého katechin, vzdělávat. Dle Katechismu katolické církve je katecheze předáváním víry: „*výchova dětí, mládeže a dospělých ve víře, která v sobě zahrnuje obzvláště výuku křesťanského učení, podávanou zpravidla plynulým a soustavným způsobem, aby je tak uvedla do plnosti křesťanského života.*“⁹ Katechetika je pak „*teologicko-pastorační věda, která studuje vše, co se týká katecheze.*“¹⁰

V souvislosti s křesťanskou výchovou je nezbytné zmínit také zakladatele řádu salesiánů Dona Bosca, který žil a působil v Itálii (1815-1888), blahorečen byl roku 1929 a svatořečen o pět let později, roku 1934. Don Bosco proslul svojí péčí o opuštěnou a chudou mládež, především chlapce, o které se nikdo nestaral. Don Bosco začal působit v italském Turíně, zde poznal velmi tíživé životní podmínky mladistvých odsouzenců, i ostatní mládeže, často z rozvrácených nebo neúplných rodin. Svoji kněžskou práci zahájil v útulku a nemocnici svaté Filomény. Postupně se kolem něj začali shromažďovat chlapci a brzy jich v jeho skupině bylo už více než sto, proto Bosco hledal jiné místo, kde by vytvořil oratoř (nizkoprahové zařízení pro děti a mládež, první založil roku 1844, mělo formu internátní školy). V oratoři děti dostávaly zdarma jídlo, vzdělání, mohli si zde také hrát. Bosco rozhodl, že chlapce bude v oratořích sám vyučovat, proto napsal několik učebnic, později založil také večerní školu. Boscovi pomáhalo několik pomocníků, později se pečovateli stávali také sami chlapci, které oratoř vychovala. Počet chlapců postupně narůstal takřka na 400, proto byly později založeny další dvě oratoře. Boscovu práci mu jeho okolí nikterak neulehčilo, byla pořádána povstání proti oratoriím, Bosco byl několikrát z pronajatých prostor společně s chlapci vykázán, často jeho činnost dozorovali strážníci. Sám Bosco byl mnohokrát napaden, byly na něj páhány atentáty. Přesto svoji práci nevzdal. Jeho myšlenka se šířila světem a vznikaly postupně další ústavy nejen v Itálii, ale také ve Francii, Španělsku a dalších zemích.

⁹ KKC, 2002, S. 16.

¹⁰ Iencyklopedie [online] *Katechetika*. Poslední aktualizace 2010 [cit. 2014-02-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.iencyklopedie.cz/katechetika/>>.

Především tento, dnes již světec, mnoha ostatním nejprve nedůvěřivým lidem postupně vlastním příkladem ukázal, že to hlavní, co děti potřebují, je důvěra. Potřebují, aby jim někdo důvěřoval a upřímně se o ně zajímal. Don Bosco založil kongregaci saleziánů, jejichž hlavní náplní činnosti je starat se o opuštěnou mládež. Mnohého dosáhl navzdory nepochopení, které přicházelo ze všech stran, včetně jeho církve. Starosta města Turín například o mladých delikventech mluvil jako o shnilých jablcích, Don Bosco mu oponoval, že to nejsou shnilá jablka, nýbrž pouze nezralá jablka, o které se musí někdo postarat proto, aby v hrozných životních nebo vězeňských podmínkách neshnila.

2 ETICKÉ OTÁZKY

Následující kapitola se věnuje etickým otázkám, které vyvstávají v souvislosti s křesťanskou vírou. Zaměřuje se především na mnohdy sporné či kontroverzní body, které se týkají manželství, homosexuality, problematiky antikoncepce či potratů, významu celibátu a podobně.

Etika je „věda o mravnosti člověka, o původu a vývoji jeho morálního vědomí, svědomí a jednání“.¹¹ Etika i její otázky se zabývají teoretickým zkoumáním hodnot a základních principů, které ovlivňují lidské chování a jednání v takových situacích, ve kterých existuje možnost volby prostřednictvím svobodné vůle. Etika hodnotí činnost člověka z hlediska dobra a zla, kterou tato činnost páchá či může páchat.

Existence náboženství, respektive nábožensky přemýšlejícího člověka nutí k otázce, zda může vůbec existovat etika a morální hodnoty bez Boha. V náboženských etikách, zvláště zjevených náboženstvích, ztělesňuje Boží autorita zároveň autoritu morální, od které se odvozují a v ní se zhodnocují etické požadavky.

Jde především o to, zda a případně také nakolik jsou věřící a nevěřící lidé schopni, se svými rozdílnými pohledy na svět i člověka, spolu žít a sdílet důležité životní hodnoty navzdory všem individuálním rozdílům. Podle Merkse nepřítomnost Boha nenavozuje apriori amorálnost. Vztah mezi Bohem a morálkou Merks shrnuje s těmito výsledky:

- z pozice křesťanské víry platí, že i ten, kdo Boha nevyznává, může tak činit nepřímou svými činy.
- z pozice křesťanské víry platí, že morálka nevyplývá ze specifické víry v Boha, nýbrž ze všeobecné lidské zkušenosti vzhledem k dobru. Morálka je proto přístupná všem.
- souvislost mezi vírou v Boha a morálkou nelze příliš zdůrazňovat, i z pozice křesťanské víry platí, že morální požadavek se musí uplatňovat i přes případné pochybnosti vůči Bohu.

¹¹ HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1994. S. 47. ISBN 80-901549-0-5.

- morálka, i sekularizovaná morálka, může být chápána jako otevřenost vůči Bohu.¹²

2.1 Manželství

S institucí manželství a rodiny se lze setkat napříč prakticky všemi kulturami. V křesťanství je ovšem na institut manželství i rodiny kladen obzvlášť velký důraz, především pak na monogamii v manželství. Rodina a manželství jsou základními stavebními kameny křesťanské víry všeobecně.

Manželství a rodina na sebe váží řadu etických otázek. Jsou jimi např. kvalita vzájemného vztahu, prožívání sexuality, význam plodnosti v manželství respektive rodičovství apod.

Manželství pojímá Starý zákon jako základ pro stvoření nového člověka, dítěte. Jedná se o svazek *pohlavně různých*, avšak rovnocenných jedinců. Manželství je smlouvou, která má jako primární záměr zajistit pokračování paternální rodové linie. Starý zákon nezná závazek monogamie a manželství je podle jeho textů rozlučitelné. Problematice celibátu se Starý zákon například nevěnuje vůbec.¹³

Nový zákon již vnímání manželského svazku mění. Dochází ke zdůraznění náboženského aspektu, na manželství se začíná nahlížet jako na dar Boží, svátost. Manželství je trvalé a nerozlučitelné. Nový zákon umožňuje bezvýhradnou odevzdanost Ježíši, celibát. Toto téma je v Novém zákoně považováno za velmi významné, ve svých evangelích se mu věnují apoštolové Marek, Matouš i Pavel (Listy Efezským).

V křesťanství je manželství právoplatným aktem spojení dvou jedinců za účelem tělesného, materiálního a především duchovního společenství. Drtivá většina křesťanských

¹² MERKS, Karl-Wilhelm: *Gott in der Moral*, in Thomas LAUBACH (Hrsg.) *Angewandte Ethik und Religion*, Tübingen, 2003, S. 43.

¹³ Kniha Genesis, 1,27n

církvi uznává pouze manželství dvou osob rozdílného pohlaví.

Podle katolického učení se každé manželství uzavřené mezi dvěma pokřtěnými účastníky považuje za *svátost*. Tuto svátost si udělují navzájem přímo snoubenci, kněz působí pouze jako náležitý svědek církevního aktu. Základem manželské úmluvy je *manželský slib*. Právním účinkem manželství je *manželský svazek*, který je svou povahou výlučný a uzavírá se na celý život, takže platně uzavřené manželství končí teprve smrtí jednoho z manželů.

V západním křesťanství byla po dlouhou dobu určující pro pojetí manželství „Augustinova koncepce manželských dober“, která, jak říká Pius XI. v encyklice „*Casti connubii*“ (1930), „*nabízí jasný a vyčerpávající souhrn učení o křesťanském manželství*“.¹⁴ Manželství je definováno jako hierarchické společenství ustanovené za účelem plození a výchovy potomstva. Zaměření na potomstvo je první a nejvyšší dobro manželství, kterému jsou podřízena ostatní dobra a v nich obsažené cíle tj. *bonum fidei* (věrnost, nerozlučitelnost) a *bonum sacramenti* (svátost, jednota). S odkazem na ideál manželství v ráji, kde byly děti v manželství počaty skrze tělesné spojení muže a ženy, Pius XI. interpretuje plodnost člověka jako Boží dar a odmítá názor, že všechno tělesné je projevem zla. Pohlavní život není nutné zlo, které přišlo na svět skrze prvotní hřích, na rozdíl od sexuální žádostivosti, která není dílo Božího stvoření, nýbrž nedostatek padlé přirozenosti. V konečném důsledku to tedy znamená, že sexuální život mezi manželi je ospravedlnitelný jen úmyslem zplodit potomstvo, v opačném případě se jedná o hřích, ale jen lehký a této žádostivosti je třeba se vyvarovat.

Papež Pius XII. přesunul důraz na tzv. „*model cílů*“ kanonického práva z roku 1917. V kánonu 1013, § 1 stojí: „*Prvotní cíl (účel) manželství je plodit a vychovávat potomstvo, podružný vzájemná pomoc a prostředek k ukojení žádostivosti*“. V kánonu 1081, §2 se hovoří o právu „*na tělo se zřetelem k úkonům o sobě způsobilým k plození potomstva*“. Oba dva zmíněné modely se od sebe obsahově, ale také tím, že např. *bonum fidei* (věrnost) a *bonum sacramenti* (svátost) nejsou zařazeny mezi manželské cíle. Snahou Pia XII. bylo upevnit tradiční hierarchické učení manželských cílů ve smyslu závislosti a bytostného

¹⁴ *Casti connubii*, Encyklika Pia XI. O křesťanském manželství, Velehrad 1948, čl. 11

podřízení sekundárních cílů cíli primárnímu, kterým je plození a výchova potomstva. Reagoval tím na společenská a teologická pojetí, která upřednostňovala v manželském životě personální hodnoty. Podle papeže tyto tendence znamenají překrucování stvořitelského řádu, dále pak vyvolávají obavu, že díky těmto úvahám upadnou jednotlivá manželství k egoistickým tužbám citového a tělesného uspokojování vlastních zájmů manželů. I Pius XII. vnímá každý manželský akt více méně jako potenciální akt plození, který musí vždy zůstat otevřen pro nový život.

Takřka revoluční byl pro vnímání institutu manželství *Druhý vatikánský koncil (1962-1965)*, který oproti právnímu dopadu manželství vyzdvihl morální a emocionální rovinu svazku, tedy vzájemnou lásku manželů.¹⁵

Současné křesťanské vnímání manželství se ze společenského hlediska příliš nezměnilo. Manželství stále představuje pomyslnou pečeť společného života, budoucnosti, rodiny a potomstva partnerů. Jelikož rodina hraje klíčovou roli ve víře každého křesťana bez ohledu na konkrétní směr vyznání, proces uzavření manželského svazku, respektive především přípravy k němu, jsou velmi náročným a zdlouhavým procesem. Základním kamenem je skutečná touha po uzavření manželského svazku, stav jednoznačného přesvědčení. Důležitou roli však hrají i určité formální náležitosti, které se v rámci jednotlivých církví liší.

Uvažuje-li pár o církevním sňatku, prvním krokem tradičně bývá návštěva faráře místní farnosti. V rámci schůzky snoubenci faráři nastíní své představy, mají možnost prodiskutovat nejen organizační, ale i duchovní otázky. Základními požadavky pro uzavření křesťanského svazku je, aby byli oba snoubenci pokřtění, plnoletí a doposud trvale svobodní. Podobně je tomu, je-li jeden z nich nebo jsou-li oba ovdovělí. U rozvedených mohou nastat různé kombinace ovlivňující možnost církevního sňatku. Organizační agenda rozhodně není jednoduchá, je-li např. každý ze snoubenců v jiné křesťanské církvi, je sňatek možný pouze s dovolením biskupa a zároveň za podmínky, že

¹⁵ ALBERIGO Giuseppe; SHERRY, Matthew: *A Brief History of Vatican II*. Maryknoll: Orbis Books, 2006, ISBN 1-57075-638-4.

např. katolík podepíše prohlášení o tom, že se nechce vzdát své víry a že udělá maximum proto, aby jeho děti byly katolicky pokřtěny a vychovány. Je-li jeden ze snoubenců křesťan a druhý nepokřtěný, jsou podmínky sňatku obdobné, opět musí dojít ke schválení ze strany představitele dané církve.

Z uvedených podmínek jasně vyplývá, jakou moc a organizační sílu si tradičně ponechává takřka kterákoliv církev v záloze. Z historického hlediska tak měla církev zásadní možnost zasáhnout do formování společnosti. Některé zásluhy tak samozřejmě nelze církvi upřít, a to i ze zcela pragmatického hlediska. Velkým dílem se zasadila o korigaci “nemorálních”, ale stejně tak z hlediska hygieny a genetiky nebezpečných, jevů (incest apod.). Na druhou stranu můžeme v mnoha historických situacích sledovat “pružnost” některých církevních názorů, zásad a postupů, např. v rámci spojování sourozenců z politických důvodů (zachování majetku, moci, rodové linie), či případy zapuzení křesťanských královen a uzavření nových manželství králi. Faktickým důvodem mohla být například neplodnost jejich původních manželek. Skvělým příkladem by mohl být například sňatek Jindřicha VIII., krále Anglie a Irska přelomu 15. a 16. stol., s Annou Boleynovou, který navždy změnil podobu víry v zemích impéria a přinesl s sebou založení anglikánské církve.

Samostatnou kapitolu představuje rozvod manželství. V Novém zákoně se dočteme, že podstatou Ježíšova učení byl fakt, že celoživotní vztah s jedinou osobou je vůlí Boží.¹⁶ Jak se dočteme v Matoušově evangeliu¹⁷, Ježíš zde přímo cituje místo knihy Genesis: *“Muž a žena budou jedním tělem, muž nemá propustit svoji manželku. Pokud se rozvedou, nesmí ani jeden z nich uzavřít nové manželství dokud partner žije, protože tehdy manželská smlouva ještě před Bohem platí. Když jeden z partnerů přesto do nového manželství vstoupí (ještě během života manžela nebo manželky), dopouští se cizoložství. Před Bohem rozvod neexistuje. Manželství platí tak dlouho, dokud manželé žijí.”*¹⁸

¹⁶ Nový zákon

¹⁷ Mt 19, 5

¹⁸ Genesis 2, 24

Některé evangelické denominace rozvod umožňují, ovšem pouze jako krajní řešení.

V ČR se jedná například o Českobratrskou církev evangelickou či Církev československou husitskou, kde jsou možné i rozvody farářů.

Římskokatolická církev rovněž považuje manželství za svátost doživotní a nezrušitelnou („*co Bůh spojil, člověk nerozlučuj*“, „*dokud nás smrt nerozdělí*“). Existují ovšem varianty ukončení manželství, respektive cesty k oficiálnímu rozdělení partnerů (např. „žádost o přezkoumání platnosti manželství“, což je všem akt napadající celou podstatu a legitimitu svazku od úplného počátku – posouzení situace pak náleží církevnímu soudu).

Osobně jsem přesvědčena, že přínosem křesťanství a potažmo katolické církve je jednoznačně vnesení morálního a právního řádu do otázek partnerského a manželského soužití, kodifikace norem a zásad stojících nejen na etickém (soulad s Desaterem, Boží vůlí, morálkou), ale i pragmatickým (hygiena, řád, genetika, sběr demografických dat a sčítání lidu) základu.

Papež Jan Pavel II. oslavoval ve svém Dopisu rodinám (1994) mimo jiné manželskou lásku, odmítl rozdělení člověka na tělo a duši, s tím, že spolu velmi úzce souvisí a nelze se tedy na tělo dívat jako na pouhý stroj, nezávislý na duchu. Například v sexualitě vidí při tomto oddělení těla a duchovna spíše terén pro manipulaci a kořistění než: „... skutečnost onoho prvotního úžasu, s nímž Adam na úsvitu stvoření spatřil Evu a zvolal: „*Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla*“ (Gn 2,23), nebo než okouzlení vyjádřené ve Velepísni: „*Učarovala jsi mi, sestro má, nevěsto, učarovala jsi mi jediným pohledem svých očí!*“ (Pís 4,9). *Jak vzdálena jsou jistá moderní pojetí od hlubokého chápání mužskosti a ženskosti, jaké nám nabízí křesťanské Zjevení! Odhaluje nám v lidské sexualitě bohatství osoby, jehož naplněním je rodina, ale jeho vyjádřením je i povolání k panenství či k celibátu pro království Boží.*“

Životem v manželství se naplňujeme smysl života na zemi. Jan Pavel II. řekl: „Jestliže někdo zvolí manželství, má je zvolit tak, jak bylo ustanoveno Stvořitelem.“ (Jan Pavel II., 21. dubna 1982).

2.2 Homosexualita

Existuje hned několik pasáží Bible, které lze chápat, jako odsouzení soulože mezi dvěma muži:

*“Kdyby muž spal s mužem jako s ženou, oba se dopustili ohavnosti; musejí zemřít, jejich krev padni na ně.”*¹⁹ Ačkoli se standardně vedou historické spory ohledně kontextu, významu a přesnosti tohoto překladu, výše zmíněné řádky neovlivňují vnímání homosexuality jen pro křesťany, ale například i pro (nejen ortodoxní) židy.

Nejen v Bibli, ale i v dalších křesťanských historických textech se velmi často vyskytují zmínky o blízkých, hluboce emocionálních přátelstvích osob stejného pohlaví, viz například nadstandardní vztahy Ježíše se všemi apoštoly, či přátelství Jónatana, syna krále Saula, s Davidem, králem izraelským.

V Bibli David nařiká: „*Stýská se mi po tobě, můj bratře Jónatane, byls ke mně pln něhy, tvá láska ke mně byla podivuhodnější nad lásku žen*“.²⁰

Vůbec nejilustrativnějším příběhem vystihujícím biblický přístup k homosexualitě, ovšem potažmo i k dalším, dle křesťanských církví “hrubým”, sexuálním odchylkám, je dle mého názoru příběh o zničení Sodomy a Gomory. Vzhledem ke své neobvyklosti a dramatičnosti má dle mého názoru tento příběh z pedagogického hlediska veliký demonstrativní potenciál. Prostřednictvím tohoto biblického příběhu se morálně vymezuje nejen křesťanská církev v mnoha ohledech. V ukázce níže jasně demonstrují projev homosexuálního chování Sodomských mužů.

“Gen 19:1 I přišli ti dva poslové večer do Sodomy. Lot seděl v sodomské bráně. Když je spatřil, povstal jim vstříc, sklonil se tváří k zemi a řekl: "Snažně prosím, moji páni, uchylte se do domu svého služebníka. Přenocujte, umyjte si nohy a za časného jitra půjdete svou cestou." Odvětili: "Nikoli, přenocujeme na tomto prostranství." On však na ně velice naléhal; uchýlili se tedy k němu a vešli do jeho domu. Připravil jim hostinu, dal napěci

¹⁹ Třetí kniha Mojžíšova - Leviticus, 20, 13

²⁰ Druhá kniha Samuelova 1, 26

nekvašené chleby a pojedli. Dříve než ulehli, mužové toho města, muži sodomští, lid ze všech koutů, mladí i staří, obklíčili dům. Volali na Lota a řekli mu: "Kde máš ty muže, kteří k tobě této noci přišli? Vyveď nám je, abychom je poznali!" Lot k nim vyšel ke vchodu, dveře však za sebou zavřel. Řekl: "Bratří moji, nedělejte prosím nic zlého. Hled'te, mám dvě dcery, které muže nepoznaly. Jsem ochoten vám je vyvést a dělejte si s nimi, co se vám zlíbí. Jenom nic nedělejte těmto mužům! Vešli přece do stínu mého přístřeší."

Tento jinak velmi rozsáhlý příběh, zmiňuje nespočet sexuálních odchylek, homosexualitu řadí vedle bestiality a dalších závažných poruch lidské sexuality mezi neakceptovatelné sexuální chování.

Konec příběhu o Sodomě a Gomoře všichni známe, vzhledem k prohnitosti morálky tamějších obyvatel se nakonec Hospodin rozhodne města navždy zničit i s jejich obyvateli, jedinou výjimku udělí právě Lotovi a jeho rodině.

Ačkoli se Bible k tématu homosexuality vyhraňuje velmi ostře, není možné se v souvislosti s tímto tématem nezmínit o kontroverzních skandálech nejen katolické církve. Uvnitř anglikánských církví nabylo téma dramaticky na významu roku 2003, kdy byl Americkou Episkopální církví vysvěcen na biskupa, homosexuál Gene Robinson, což vyvolalo řadu sporů a vlnu nesouhlasu (i obdivu). Situace vyústila v příslib omezení podobných aktů v budoucnu ze strany Episkopální církve.

Samostatnou kapitolu ovšem představují homosexuální skandály římskokatolické církve. Po několikaletém mediálním náporu vydala roku 2005 vatikánská Kongregace pro katolickou výchovu soubor nazvaný "Instrukce o kněžství a homosexualitě", který představoval reakci církve na skandalizaci sexuálních vztahů vybraných kněží s mladistvými chlapci a dětmi. Instrukce jsou v dokumentu popsány dopodrobna, nechybí odkazy na Bibli: *"O homosexuálním chování učí, že je v Písmu svatém uváděno jako těžce hříšné. Tradice je vždy pokládala za vnitřně nemorální a odporující přirozenému zákonu. Nemůže tedy být v žádném případě schvalováno."* Je zde rovněž pečlivě vymezen správný postup schvalování kvalifikace jednotlivých kněžských kandidátů, stejně jako návod

na zacházení s “postiženými”, tedy v daném pojetí s homosexuály.²¹

Zajímavým jevem je podle mě, i fakt, že navzdory přístupu církevních představitelů k homosexualitě, je v řadách katolických kněží přístupováno s určitou dávkou samozřejmosti. Na dané téma lze nalézt mnoho článků, některé dopodrobna vyčíslují údaje a zároveň zkoumají míru výskytu tohoto jevu v rámci jednotlivých větví katolického vyznání, pokoušejí se o komparaci jevu v souvislosti s (nejen) morálním kodexem Bible. Je tedy společensky podprahově tento jev vnímán jako samozřejmost?

Nejen v reakci na “vatikánské skandály”, obletěl celý svět diagram, snažící se znázornit, že je naprostým nesmyslem odsuzovat homosexualitu plošně. Z diagramu vyplývá, že jeho tvůrci považují jakéhokoli homofoba za necivilizovaného jedince (viz příloha P III – Je homosexualita hřích?).

Křesťanská etika zohledňuje poznatky empirických věd, vnímá, že pokud jde o homosexualitu, jedná se o reálný problém, který je velmi složitý. Také vnímá utrpení těch, kteří si svůj homosexuální stav nevolí, a tíživě ho prožívají. Bere takové lidi pod svou ochranu. Snaží se je dle svých slov chránit před nespravedlivou diskriminací. Vybízí k jejich přijímání s úctou a soucitem. Již zde si dovoluji konstatovat, že si nemyslím, že tím, co homosexuálové potřebují, je právě soucit. Zároveň ale křesťanská etika připomíná nutnost kultivovat své sexuální touhy, stejně jako to vyžaduje od heterosexuálně orientovaných osob. S ohledem na smysl a význam sexuality, mezilidských vztahů nepovažuje homosexualitu za žádoucí, jako heterosexualitu. Za eticky neoprávněné (hříšné) považuje homosexuální chování. Staví se také proti institutu registrovaného partnerství.

Na fakt, jak rozporuplný je pohled Bible na problémy či jevy vyskytující se v minulosti i v současnosti v lidské společnosti i vývoj názorů na tyto jevy dokumentuje příloha IV. V minulosti bylo naprosto akceptováno otroctví, které je v současnosti odsuzováno jako nelidské, oproti tomu homosexuální chování či přímo homosexualita se

²¹ *Res Claritatis*, [online], Vatikánská instrukce o kněžství a homosexualitě. Praha: Res Claritatis, o.s. Poslední aktualizace 2013; [cit. 2013-11-15]. Dostupné na WWW: <http://res.claritatis.cz/zpravy/prilohy/vatikanska-instrukce-o-knezstvi-a-homosexualite/1926>

v lidské společnosti objevuje od nepaměti, střídala se období, kdy byla tolerována a kdy nikoliv. Nicméně názor Bible je jednoznačný, otroctví a zotročení člověka akceptuje, homosexualitu za žádných okolností. Příčina je jednoznačná, homosexuální styk nevede k plození dětí a tedy naplnění podstaty pohlavního spojení z hlediska křesťanské víry.

2.3 Antikoncepce

Až do 20. století byla antikoncepce všeobecně odsuzována všemi hlavními větvemi křesťanství (katolickou církví, východní pravoslavnou i protestantismem), a to včetně hlavních reformátorů, jako Martin Luther či Jan Kalvín. V současné době však mezi křesťanskými denominacemi panuje rozličné množství pozic vůči tématu antikoncepce.

Katolická církev byla kategoricky proti antikoncepci již od doby, kam sahají jakékoli její historické prameny. Mnoho dávných katolických církevních otců ve svých raných prohlášeních odsuzují používání antikoncepce, včetně Jana Zlatoústého, Sv. Jeronýma, Klémense Alexandrijského, Hippolyta Římského a mnoha dalších. Jako jeden z prvních významně promluvil proti antikoncepci Sv. Jeroným, který odkazuje na zjevnou perorální formu antikoncepce: *"Někteří lidé zachází tak daleko, že užívají jedů a lektvarů, které mohou pojistit neplodnost, a tedy zavraždit člověka téměř před jeho početím."*²²

Katechismus Romanus 2.8.13 dokonce staví antikoncepci a vypuzení plodu na stejnou rovinu, obojí označuje za vraždu.²³ Což upřímně řečeno, považují v současné době za nemyslitelné a to zejména s ohledem na současné poznatky moderní lékařské vědy.

Katechismus katolické církve vymezuje, že všechny sexuální akty musí nabýt dvou rozměrů, jednak rozměru jednoty a souznění a rozměru plození. Kromě odsouzení použití

²² Newadvent.org [online]. *Dopisy sv. Jeronýma (Eustochium)* NY: Christian literatura Publishing. Poslední aktualizace 2009; [cit. 2013-12-15]. Dostupné na WWW: <http://www.newadvent.org/fathers/3001022.htm>

²³ BONHOEFFER, D. *Etika*. Praha: Kalich, 2007. S.178. ISBN 978-80-7017-047-2.

antikoncepce jakožto zla sama o sobě, je za zakázané považováno rovněž oddávání se vzájemnému uspokojení bez dokonání pohlavního styku, masturbaci či dalším praktikám, kterými je možné sice dosáhnout uspokojení, nicméně umožňují, vyhnout se těhotenství.²⁴

Nicméně výše zmíněné se netýká manželů oddaných v právoplatném sňatku; vzhledem k „sekundárním“ účelům sexu, jako např. prohlubování vzájemné lásky, manželské páry mají právo zapojit se do styku, i když těhotenství není jediným cílem.²⁵

Někteří interpretují toto prohlášení tak, že nejenže umožňuje sexuální styk mezi manžely v průběhu těhotenství a menopauzy, ale také během tzv. neplodných dní menstruačního cyklu. Matematický vzorec pro metodu výpočtu neplodných dnů byl formalizován v roce 1930, v témže roce došlo rovněž k otevření historicky první kliniky Metody neplodných dnů (založil John Rock v USA). Klinika si kladla za cíl naučit metodu katolické páry.²⁶ Nicméně, aplikace této metody nebyla oficiálně přijata do roku 1951, kdy ji hned ve dvou svých projevech zmínil papež Pius XII.

Klíčovou roli rovněž sehrála encyklika *Humanae Vitae* papeže Pavla VI. z roku 1968, která všeobecně podporovala PPR, tedy přirozeně plánované rodičovství.

Co se týče názorů, které jsou obsaženy v Bibli, napadá mě například všeobecně velice známý příběh o Támar a Onanovi (Genesis 38), Er Onanův bratr se oženil s Támar, byl bezbožný a Bůh jej proto usmrtil. Támar tedy zůstala bez dětí i bez manžela. Támar byla znovu provdána právě za Onana (dle zákona o manželství z Deuteronomia 25:5-6). Onan se ale nechtěl vzdát svého majetku a dělit jej mezi potomky zplozené za svého bratra, proto používal přerušovanou soulož, což způsobilo odpor a pohoršení Boha nad Onanovou snahou ukojit své tělesné potřeby bez touhy a snahy počít dítě, nemluvě o jeho sobectví,

²⁴ WEST, CH. *Good News about Sex and Marriage: Answers to Your Honest Questions about Catholic Teaching*. Goring By Sea: Charis Books, 2000. S. 88-92. ISBN 1-56955-214-2.

²⁵ CONNUBII Casti: *Encyclical of Pope Pius XI On Christian Marriage*. Vatican, December 31, 1930.

²⁶ SINGER, K. *The Garden of Fertility*. New York: Avery, 2004. S. 226-227. ISBN 1-58333-182-4.

kdy využil Tamar pro své uspokojení, ale odmítl splnit zákonnou povinnost zplodit dědice za svého zesnulého bratra (Onan je nakonec Bohem usmrčen).²⁷

Tento příběh je často vnímán jako důkaz toho, že Bůh neschvaluje kontrolu porodnosti. Nicméně nejen to. V tomto případě neschvaloval a také trestal především sobecké motivy, které za tímto Onanovým chováním stály.

V Bibli je nescíslněkrát vyjádřena myšlenka, že děti jsou božím darem, dědictvím od Hospodina, jeho požehnáním. Zde se domnívám, že všechny tyto myšlenky a názory vycházely mimo jiné z faktu, že život byl tehdy velmi těžký a složitý, bylo tedy třeba, aby docházelo k plození dětí (vysoká úmrtnost dětí, relativně krátká délka života apod.).

Plození dětí mělo mimo jiné jistě zajistit také to, aby lidský rod zcela nevyhynul. Nicméně v současnosti je situace diametrálně odlišná, proto nemusí být regulace plodnosti nutně považována za odpadlictví či nedostatek důvěry v Boha. Díky pokroku vědy prakticky neexistuje dětská úmrtnost, lidé se dožívají vyššího věku, Země je přelidněná, regulace porodnosti se tedy dnes jeví spíše jako nutnost.²⁸

Na závěr je nutno zdůraznit, že katolická církev v současné době, ani nikdy v minulosti, nepodporovala antikoncepční metody, všeobecně je předcházení otěhotnění chápáno jako hříšné, dílo ďábla; výše zmíněné metody (PPR) jsou v rámci církve chápány jako průchozí a respektovaná alternativa, kladoucí si za cíl odložení rodičovství (nikoli tedy jeho úplné vynechání) další metodou, jak lze z pohledu církve regulérně těhotenství oddálit na vhodnější dobu je naprostá sexuální abstinence. Všechny jmenované přístupy katolická církev vnímá rovněž jako prostředek ke zkvalitnění manželství a soužití manželů.

Také katolická morální teologie připouští, že v některých případech může být plození dalšího potomstva nežádoucí, ale takové případy povoluje opravdu a ze svého úhlu pohledu pouze zřídka. Například z důvodů zdravotních, hospodářských či „rasově hygienických“, opět i v tomto případě lze omezení plození potomstva zajistit výhradně

²⁷ Genesis 38:10

²⁸ BONHOEFFER, D. *Etika*. Praha: Kalich, 2007. S. 178. ISBN 978-80-7017-047-2.

naprostá sexuální abstinence.²⁹ Zde je nutné zmínit, že se katolická církev v minulosti velmi silně bránila „mísení“ různých ras, případně také etnik.

Immanuel Kant ve své *Metafyzice pro změnu* tvrdí opak, říká, že *„Cíl plodit a vychovávat děti je asi v manželství vždycky přirozený, ... ale nevyžaduje se jako podmínka oprávněnosti tohoto lidského svazku...“*

Vyvstává tedy otázka, jaký má smysl manželství při potlačení pohlavního života, jako jeho podstatné složky zakotvené ve vzájemné lásce manželů a nakolik jsou rigidní požadavky katolické církve v současné době oprávněné.

Je také obecně platným faktem, že jedině člověk jako živočišný rod podstupuje pohlavní styk nejen za účelem plození potomstva, ale také a v poslední době se dá říci, že takřka výhradně za účelem rozkoše, což právě vysoké rozšíření různých forem antikoncepce umožňuje. Ženský klitoris je s ohledem na anatomii ženských pohlavních orgánů, jak prokázaly mnohé studie naprosto nadbytečný, slouží opět především k fyzickému uspokojení, dosažení orgasmu, nikoliv k plození dětí. Některé národy se snaží tento vliv eliminovat vykonáváním infibulace již na malých děvčátkách v období prepuberty, bez ohledu na jejich vlastní vůli či vůli jejich matek (součástí je obvykle právě také odstranění či znetvoření klitorisu).

2.4 Potrat

Jedním z nejkontroverznějších témat soustavně se dotýkajících naší společnosti je přístup katolické církve k problematice potratů. Zřejmě žádné z výše zmíněných témat nestaví církev v očích běžné společnosti do černějšího světla než její přístup k potratům. Tuto situaci průběžně umocňují alarmující novinové titulky a různé hrozivé příběhy. Zatímco se homosexualita dá do určité míry tajit, respektive její projevy jsou zcela nenásilné a mohou být naprosto nenápadné. Užívání antikoncepce také není navenek zřejmé, problematika potratů je zcela odlišná. Na následky nebenevolentního přístupu

²⁹ BONHOEFFER, D. *Etika*. Praha: Kalich, 2007. S. 179. ISBN 978-80-7017-047-2.

(nejen) církve doplácí životem ročně tisíce žen z celého světa, bohužel i ze zemí vyspělých se zdravotnictvím na velmi vysoké úrovni.

Nejprve se podívejme na přístup Bible svaté, Bible se nikde konkrétně nezabývá otázkou umělého přerušení těhotenství. V Písmu jsou však četná poučení, které dělají jasno v tom, jaký je Boží pohled na potrat. Jeremiáš 1:5 říká, že Bůh nás poznal předtím, než nás utvořil v lůně. Žalm 139:13-16 mluví o Boží aktivní roli při našem vzniku a utváření v děloze. Exodus 21:22-25 stanovuje stejný trest, tedy trest smrti pro toho, kdo zapříčinil smrt dítěte v děloze, jako i pro toho, kdo spáchal vraždu. To jasně svědčí o tom, že pro Boha má dítě v děloze stejnou hodnotu jako dospělý člověk. Pro křesťany potrat není něčím, o čem má žena právo rozhodovat. „Kdokoli se proviní prolitím lidské krve, budiž prolita i jeho vlastní“ (Genesis 1:26-27; 9:6). Obvykle jeden z prvních argumentů, který každého napadne a je vždy použit proti křesťanské etice, pokud jde o potrat je otázka, jak naložit s nenarozeným životem, pokud vznikl jako důsledek znásilnění či incestu. Je hrůza způsobená tím, když dojde k otěhotnění v důsledku znásilnění nebo incestu porovnatelná se smrtí dítěte? Církev má názor jasný, dvě chyby neudělají správnou věc. Dítě počaté znásilněním/incestem může být po porodu dáno k adopci do milující bezdětné rodiny anebo vychováno jeho matkou. Dítě je vnímáno jako zcela nevinné, nemělo by tedy být trestáno za hříchy svého otce.

Otázka potratu a křesťanství má dlouhou a složitou historii, ačkoli o potratu samotném není v křesťanské Bibli žádná explicitní zmínka. Zatímco někteří autoři tvrdí, že první křesťané k této otázce zaujímalí průběžně různé postoje, jiní tvrdí, že i přes mlčení Nového zákona o tomto tématu představují potraty v každém stádiu těhotenství smrtelný hřích, zcela srovnatelný s vraždou.

Katolická církev učí, že lidský život musí být respektován a chráněn absolutně, a to od okamžiku početí. V souladu s tímto přesvědčením je proti postupům, jejichž cílem je zničit embryo nebo plod z jakéhokoli motivu, avšak připouští se akty, jako je chemoterapie nebo hysterektomie těhotné ženy, která má rakovinu děložního čípku, což může nepřímo

vést k úmrtí embrya či plodu.³⁰ Církev věří, že první právem každého člověka je jeho život, předpokládá, že život člověka začíná již okamžikem oplodnění vajíčka spermií. Jako takový, Kánon 1398 stanoví, že "osoba, která zajistí úspěšný potrat, bude vydána k okamžité (latae sententiae) exkomunikaci" z církve, kterému se lze vyhnout pouze v případě, že jedinec provede okamžitě soustavné pokání a dostane rozhřešení.

Papež Jan Pavel II. napsal:

“Nyní bych chtěl říci několik slov k ženám, které měly potrat. Církev si je vědoma mnoha faktorů, které mohly ovlivnit vaše rozhodnutí, a nemá pochyb o tom, že v mnoha případech mohlo jít o bolestivé a těžké rozhodnutí. Rána ve vašem srdci se ještě nemusela vyléčit. Nepochybně to co se stalo, bylo a zůstává hluboce špatné. Ale neupadejte do malomyslnosti a neztrácejte naději. Zkuste spíše pochopit, co se stalo a čelit následkům upřímně. Pokud jste tak ještě neučinily, odevzdejte se samy s pokorou a důvěrou k pokání. Milosrdný otec je připraven dát vám své odpuštění a mír ve svátosti smíření.”³¹

Mnozí, a v některých zemích většina, katolíků nesouhlasí s postojem proklamovaným církví, většina z nich je pro povolení potratu, ovšem s patřičným vymezením (stáří plodu, patřičné důvody pro tento zákrok) apod.

Níže uvádím výsledky některých průzkumů veřejného mínění:³²

³⁰ KELLY David, F. *Contemporary Catholic Health Care Ethics*. Georgetown University Press, 2004. S. 112. ISBN 978- 1-58901-030-7.

³¹ Vatican.va [online]. *Evangelium vitae*. Vaticano. Poslední aktualizace 1995; [cit. 2013-12-27]. Dostupné na WWW:
http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae_en.html

³² Independent.co.uk [online]. *Most UK Catholic support abortion and use of contraceptivum*. Londýn. Poslední aktualizace 2013 [cit. 2013-12-27]. Dostupné na WWW:
<http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/most-uk-catholics-support-abortion-and-use-of-contraception-2083291.html>

Velká Británie: jeden ze čtrnácti britských katolíků sdílí názor církve, že potrat nesmí být povolen za žádných okolností.

Austrálie: 72% australských katolíků tvrdí, že rozhodnutí jít na potrat "by mělo být ponecháno výhradně na ženách samotných a jejich lékařích."

Itálie: podle italské volební organizace Eurispes, mezi 18,6% a 83,2% italských katolíků věří, že potrat je přijatelný, v závislosti na okolnostech.

Katolická církev ostře odmítá usmrcení dítěte v těle matky, i když je život matky ohrožen, což nás logicky vede k otázce, jestliže má dítě právo na život a je již životaschopné, pak je úmyslné zabití dítěte vzhledem k pravděpodobné přirozené smrti matky minimálně povážlivé. Život matky je v tomto případě v rukou Božích, život dítěte je pak, dojde-li k přirozené smrti, svévolně zmařen. Objevuje se tedy dilema, jak lidsky rozhodnout, či život je cennější, život dítěte či matky...³³

Z pohledu medicíny je prioritou život matky, z pohledu církve život dítěte. Být okamžikem narození minimálně polovičním sirotkem jistě není vhodným startem pro život. Osobně se domnívám, že život obou (všech) bytostí by měl mít za všech okolností stejnou hodnotu. Nemluvě o tom, že jakékoliv mládě v přírodě obvykle bez matky živoří či dříve nebo později umírá, přežívá ve výjimečných případech. Je tedy správné v lidské společnosti stavět život dítěte nad život matky, jistě v současné moderní a vyspělé společnosti má dítě takřka stoprocentní šanci na přežití, v zemích subsaharské Afriky, některých asijských či jihoamerických chudých zemích to již tak jednoznačné není. To vše ale nemění nic na dalším aspektu této „volby“. Dojde-li ke smrti dítěte a matka přežije, ponese nejhorší tíhu viny právě tato matka, a to bez ohledu na náboženské vyznání.

Jedním z nejvýraznějších současných příkladů kontroverze tohoto tématu, budu-li se držet v Evropě, je především současná situace v sousedním Polsku. Všeobecně se věří, že polská katolická církev je hlavním zdrojem nekonečné opozice v otázkách liberalizace zákonů o potratech a znovuzavedení sexuální výchovy v polských školách v souladu s evropskými normami. Nicméně výzkumy ukázaly, že polští katolíci mají širokou škálu

³³ BONHOEFFER, D. *Etika*. Praha: Kalich, 2007. S. 177. ISBN 978-80-7017-047-2.

názorů na sex a manželství. Mnoho Poláků, včetně zbožných katolíků, si stěžuje, že katolická církev vytváří vysoké nároky a že jen velmi málo katolíků je chce a zároveň je schopno je splnit.³⁴

Nekompromisní přístupy společnosti vedou k rozvoji potratové turistiky, ženy mají hned několik možností. Vycestovat za hranice do země s liberálnějšími zákony, či například využít služeb neziskové organizace Ženy na vlnách, pokud loď této organizace odpluje do mezinárodních vod, platí na ní liberální nizozemské zákony umožňující provádění interrupcí či miniinterrupcí přímo na palubě.

Mezi země s nejpřísnější potratovou politikou patří většina afrických, arabských a jihoamerických států. Jihoamerické státy, stejně jako většina středo a jihoafrické, patří mezi nejortodoxnější křesťanské entity na světě. V Evropě pak především Polsko, Irsko, Vatikán a Portugalsko.

2.5 Celibát

Celibát je z latinského přídavného jména *caelibatus* = neženatý, svobodný (slovo vzniklo z proto-indo-evropské jazykové větve: *kaiwelo* – samotný, *lib(h)s* – žít). Celibát je, mnohdy celoživotní, závazek žít bez manželství, tedy v duchu křesťanského náboženství zároveň bez pohlavního styku.

Celibát je v lidském povědomí spojen obvykle s mužským či ženským mništvím, které se v určité formě vyskytuje prakticky ve všech světových náboženstvích, nejen v křesťanství, dále se vyskytuje u některých řeholí. V západní církvi se celibát začal prosazovat i u neřeholních kněží. V současné době je povinný celibát všech kněží jedním z charakteristických rozdílů římskokatolické církve oproti východním a protestantským

³⁴ KOZAKIEWICZ, M. *Guaranteeing freedom of choice in matters of reproduction, sexuality and lifestyles in Europe: trends and developments: international forum Tallinn (Estonia)*, 27. – 29. 11. 1997. Concil of Europe, European Committee for Equality between Women and Men. S. 97. ISBN 978-92-871-3995-5.

církvím, nicméně i ve východních církvích jsou vyšší církevní funkce často spojeny s mnišstvím a tedy logicky i s celibátem. V některých kulturách jsou s očekáváním nebo požadavkem celibátu spojeny i některé společenské role a funkce. V českých zemích, v době tzv. první republiky musely povinně dodržovat celibát i učitelky. V okamžiku, kdy se vdaly, musely svoji profesi opustit. Odtud také časté studentské označení prvorepublikových středoškolských profesorek „stará větev“ či posměšky „stará panna“.

Ačkoli si společnost všeobecně spojuje celibát s církevní obcí a hledá jeho prapůvod v Bibli, po pečlivém studiu biblických textů nutně docházíme ke zjištění, že Bible není pramenem, který udává rámeček života v celibátu.

„Kněz, přední mezi svými bratry ... za ženu si vezme jen pannu.“ (Leviticus 21,10.13)
Židovští kněží mají se svými manželkami také potomky, Bible se o tom zmiňuje např. v Exodu 29,4–9 nebo 1. Samuelově 1,3.

„Nuže, biskup má být bezúhonný, jen jednou ženatý...“ (1. Timoteovi 3,2)

Ježíš řekl k otázce celibátu jakožto zvláštního poslání: „Ne všichni pochopí to slovo; jen ti, kterým je to dáno. Někteří nežijí v manželství, protože jsou k tomu od narození nezpůsobilí; jiní nežijí v manželství, protože je nezpůsobilými učinili lidé; a někteří nežijí v manželství, protože se ho zřekli pro království nebeské. Kdo to může pochopit, pochop.“ (Matouš 19,11.12)

Tento text dokládá následující:

- celibát je stav, pro který se někteří dobrovolně rozhodnou, aby se mohli plně oddat službě Bohu, aniž by jejich pozornost odváděly povinnosti a složitosti osobního a rodinného života;
- církev nemůže zákonně stanovit celibát jako povinnost pro své kněze ani pro jinou skupinu členů dané církve;
- celibát představuje spíše výjimku než pravidlo i pro ty, kteří plně slouží Bohu;
- ti, kdo se rozhodli pro celibát, nemohou mít nikdy žádný sexuální vztah, pravý celibát obnáší přísný zvyk cudnosti, Boží slovo je jasné: „Neboť toto je vůle Boží, vaše posvěcení, abyste se zdržovali necudnosti a každý z vás aby uměl žít se svou vlastní ženou svatě a s úctou, ne ve vášnivé chtivosti jako pohané, kteří neznají Boha.“ (1. Tesalonickým 4,3–5)

Vidíme tedy, že celibát je určen pro ty, kteří dojdou zvláštní milosti u Boha a překonají sexuální touhu a potřebu žít v manželském svazku.

Celibát je jedním z mnoha hojně diskutovaných aspektů nejen křesťanského života. Tradičně se kolem něj vyvstává mnoho otázek, od vlivů na fyzické a duševní zdraví přes zpochybňování jeho dlouhodobé udržitelnosti. Zcela běžně se udává, že i přes slib celibátu se sexuálnímu životu oddává přes 50% římsko-katolických kněží. Zajímavé je, že celibát se v určitých obměnách vyskytuje prakticky v každém z kodifikovaných náboženství světa.

3 NÁZORY A POSTOJE RODIN

3.1 Výchova

Názory na výchovu dětí bývají v křesťanských rodinách nepochybně méně benevolentní, než v rodinách ateistických a agnostických. Osobně spatřuji jako nejstinnější stránku především nutnou (minimálně pocitovou) separaci dětí z křesťanských rodin od ostatní společnosti. Ačkoli sama katolická církev rodiče vyzývá, aby na své děti nahlíželi jako na děti Boží a respektovali jejich individualitu, poctivá křesťanská výchova s sebou nese značné množství povinností, které budou děti nutně odlišovat od ostatních (modlitby, návštěvy kostela, případná příprava k přijímání apod.).

V současné době, kdy se vývoj společnosti neoddiskutovatelně zrychluje a děti jsou chtě nechtě nuceny dospívat mnohem dříve, informovanost je všeobecně velmi vysoká, je více než pravděpodobné, že děti brzy narazí na témata týkající se sexu a dalších témat oplývající v očích věřících patřičnou dávkou kontroverze.

3.2 Vzdělávání

S prvními komplikacemi se děti nepochybně setkají ve škole. Vždyť hned několik základních pilířů křesťanské víry vysvětluje současná exaktní věda odlišně, ať se již jedná o vznik světa (běžně se hovoří nejen o Darwinově, ale např. i o panspermické metodě), otázky genetiky, sexuality či morálky. V každém případě dojde minimálně k absolutní zmatenosti dítěte, v horších případech k jeho diskreditaci (může se stát, že o spoustě věcí uslyší ve škole poprvé a jeho případné dotazy se mohou stát terčem smíchu spolužáků). Dle mého názoru nejhorší variantu však představuje situace, kdy by dítě na přání rodiče zcela vynechalo některé z vyučovacích hodin, např. dějepisu či biologie. V některých případech také ortodoxní katolické rodiny volí, alespoň po dobu vzdělávání na prvním stupni základní školy tzv. „domácí vzdělávání“ (viz zákon č.564/2004 Sb., školský zákon, §41, individuální vzdělávání).

3.3 Sexualita a tělesnost

Jak jsem již zmínila v textu této práce výše, také otázky sexuality a tělesnosti mohou představovat zdroj značného zmatku v hlavách a duších křesťanských dětí. Již na základních školách jsou z křesťanského hlediska sporné některé otázky biologie, rodinné či občanské výchovy/základů společenských věd (neposkvrněné početí, homosexualita, sex jako běžná součást života), morálky a společnosti, nedílným tématem výuky a předmětem žákovských diskusí.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V této části práce je zaměřena pozornost především na charakteristiku výzkumu, objasnění jeho jednotlivých fází, metodice výzkumu a stanovení výzkumných otázek a hypotéz výzkumu. Následně jsou samozřejmě popsány, analyzovány a shrnuty výsledky výzkumného šetření.

4.1 Charakteristika výzkumu, cíl a metodologie

Každý výzkum či výzkumné šetření lze vnímat, jako systematický způsob řešení problémů, při jehož realizaci také vždy dochází, mimo jiné, k potvrzení či vyvrácení určitého poznatku či předpokladu.³⁵ Každý výzkum má a musí mít své zákonitosti, má jednotlivé fáze (stanovení výzkumného problému, informační příprava, příprava výzkumných metod, sběr a zpracování údajů, analýza a interpretace údajů, závěrečné zhodnocení) i pravidla. Těmito zákonitostmi a pravidly se tedy řídí i předkládané výzkumné šetření.

Výzkumným problémem je v případě realizovaného výzkumného šetření problematika výchovy v křesťanských rodinách, kdy je cílem výzkumu zjistit, jak tato výchova probíhá, pokud jde o respektování vybraných tradičních hodnot. Daný výzkumný problém je možné označit za tzv. relační, tedy vztahový. Podstatou takového výzkumného problému je hledání vztahů mezi určitými jevy nebo činiteli. Podstatou mého výzkumného šetření je nalezení vztahu mezi křesťanskou vírou rodiny a výchovnými principy, které jsou v rodině uplatňovány. Částečně je tento výzkumný problém také problémem kauzálním (příčinným), kdy je snahou zjistit, zda křesťanská víra do určité míry způsobuje určité změny ve výchovném působení rodičů na děti. Je logické, že v každé tradiční křesťanské rodině může výchova probíhat mírně či výrazněji odlišným způsobem od výchovy v rodině jiné, to však platí pro jakoukoliv rodinu bez ohledu na její vyznání či rodiny bez vyznání. Výchova je totiž vyjma toho, že jde o záměrné systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobů chování

³⁵ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. S. 11. ISBN 80-85931-79-6.

a působení v souladu s danou skupinou či kulturou a jejími cíli, také záležitostí velmi individuální, podmíněnou prostředím, ve které dochází k její realizaci, osobními zkušenostmi rodičů/vychovatelů a mnoha dalšími faktory.³⁶ Dále považuji za nutné zmínit, že vlastní víra může mít mnoho podob, nemluvě o tom, že existuje v populaci mnoho obyvatel, kteří byli v dětství ze zvyku pokřtěni či složili svůj svatební slib v kostele, nicméně nebránilo a nebrání jim to v porušování základních křesťanských pravidel, základní směrnice pro způsob života, označovaných jako Mojžíšův *Dekalog*, tj. Desatero.³⁷

Informační příprava na výzkumné šetření probíhala prostřednictvím studia odborné literatury související s kodexem křesťanské výchovy a křesťanstvím vůbec, dále byly zjišťovány názory církve i společnosti na některá kontroverznější témata, přičemž tyto pohledy mohou výchovu v rodině velmi výrazně ovlivnit a tato výchova následně ovlivňuje pohled na určitá vybraná témata.

V rámci přípravy výzkumných metod i jejich výběru pro konkrétní výzkumné šetření vždy dochází ke zhodnocení jednotlivých metod a technik kvalitativního a kvantitativního výzkumu a následně jsou vybrány takové, které jsou považovány pro konkrétní výzkumné šetření za nejvhodnější. Následně jsou tyto vybrané výzkumné metody použity, dochází ke sběru dat a ta jsou následně zpracována, analyzována a interpretována.

V přípravné fázi výzkumu bylo tedy nutné, s ohledem na uvedená teoretická východiska pedagogického výzkumu, si především ujasnit, jakým způsobem budou potřebná data zjišťována, jak bude zajištěna proveditelnost výzkumu, jeho validitu a reliabilitu, které výzkumné metody budou použity a jakým způsobem. Poměrně zásadní byl fakt, jakým způsobem budou zjištěné výsledky prověřeny. Nakonec byla jako výzkumná metoda vybrána metoda polostrukturovaného rozhovoru, který proběhl mezi čtyřmi vybranými křesťanskými rodinami z farnosti Rosic.

³⁶ HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1994. S. 235. ISBN 80-901549-0-5.

³⁷ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. S. 28-28. ISBN 80-85931-79-6.

V závěru přípravné fáze výzkumného šetření tedy bylo jasno, kde (Rosice), jakým způsobem (metody výzkumného šetření, konkrétně polostrukturovaný rozhovor), v jaké časové posloupnosti (časový harmonogram výzkumu) bude výzkum realizován a především, co bude předmětem zkoumání (tedy výchova v konkrétních křesťanských rodinách) a kdo budou respondenti výzkumu (rodiče vychovávající své děti v křesťanské víře).

Při vlastním výzkumném šetření bude použita metoda a techniky výzkumu kvalitativního. Mezi základní metody kvalitativního výzkumu patří pozorování, interview, pozorování lidských produktů (písemných dokumentů, vizuálních materiálů a hmotné kultury člověka).³⁸

Podstatou kvalitativního výzkumu je zjišťování a hledání příčin, souvislostí, vztahů. Kvalitativní výzkum využívá metody indukce, jde o to, že logickými postupy a metodami hledá v rámci určitého tématu vztahy, pravidelnosti, ty pak syntézou skládá dohromady, postupně abstrahuje a vytváří teorii. Svým pojetím je proto spíše intenzivním zkoumáním, je pro něj typický menší počet respondentů, nicméně je získáváno více informací, přičemž jsou tyto informace podrobnější, detailnější, nicméně tento výzkum neumožňuje zevšeobecnění zjištěných údajů.³⁹

Za validnější je považován kvalitativní výzkum, vyšší reliability dosahuje výzkum kvantitativní, což vyplývá z podstaty a povahy těchto druhů výzkumného šetření.⁴⁰

Při vlastním výzkumu bude použita metoda rozhovoru/interview, výhodou této metody je bezesporu navázání osobního kontaktu s respondentem, díky kterému je možné hlubší proniknutí do podstaty problémů, získání reakcí a odpovědí i na otázky, které spontánně vyplynou v rámci vedení interview. Typické právě pro vybraný polostrukturovaný rozhovor. Úspěšnost interview je jednoznačně závislá na schopnosti

³⁸ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. S. 111. ISBN 0-85931-79-6.

³⁹ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. S. 141. ISBN 80-85931-79-6.

⁴⁰ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. S. 142. ISBN 80-85931-79-6.

výzkumníka navázat s respondentem přátelský vztah, toto navázání vztahu a vytvoření příjemné atmosféry je označováno jako raport⁴¹. Interview může být strukturované, polostrukturované i nestrukturované podle druhu a charakteru pokládaných otázek a také podle míry jejich předchozí detailní přípravy. Použití interview je jednoznačně upřednostňováno před dotazníky, poskytuje totiž komplexnější informace, je však také časově náročnější, a proto těžko aplikovatelné u většího vzorku respondentů. V rámci vlastního výzkumného šetření je použita technika polostrukturovaného interview, tedy jsou použity předem připravené otázky i spontánní zároveň (takové, které vyplynou z aktuální situace při získávání dat a doplňujících informací). V předstihu byly připraveny otázky, na které má být zjištěna odpověď, zároveň byly rozděleny do několika tematických skupin. Tak jak je doporučováno, byly dotazy seřazeny s ohledem na obsahovou stránku, bylo upřednostněno psychologické řazení těchto otázek před logickým. Použita byla i technika nálevky (postup od obecné položky ke specifické a detailní otázce). Odpovědi na jednotlivé otázky byly se souhlasem respondentů nahrány pomocí záznamníku a následně přepsány do písemné podoby, což je dle mého názoru praktičtější než písemně zaznamenávat odpovědi již v průběhu vlastního interview, kde tyto zápisy působí nebo mohou působit rušivě. Spoléhat pouze na paměť sice také lze a odpovědi písemně zaznamenat dodatečně, nicméně zde hrozí zkreslení a ztráta některých údajů a toto riziko jsem nechtěla podstupovat.

Otázky, které byly respondentům v rámci polostrukturovaného rozhovoru předloženy jsou následující:

1. Manželství patří mezi jednu ze svátostí, kterou snoubenci uzavírají na celý život. V čem spočívám tělesné a duchovní soužití?
 - a) Co stojí za harmonickým soužitím dvou lidí, je to právě společná víra?
 - b) Vnímáte sexuální život jako projev vzájemné náklonnosti?

⁴¹ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. S. 110. ISBN 80-85931-79-6.

2. Při manželském slibu se snoubenci zavazují přivést na svět děti a vychovávat je podle Božího přikázání. Platí toto v 21. století?
 - a) Jak se díváte na tu skutečnost, že plno mladých žen dává přednost kariéře před dítětem?
 - b) Aplikujete do prvků výchovy názory některých ateistů?

3. Registrované partnerství homosexuálů je velmi diskutované téma. Je tento akt amorální?
 - a) Vnímáte registrované partnerství jako něco nepřirozeného?
 - b) Je možné, aby dítě z křesťanské rodiny cítilo náklonnost ke stejnému pohlaví?

4. Výchova a vzdělávání je pro proces socializace stěžejní. Jaké principy uplatňujete ve výchově Vašich dětí?
 - a) Jaké hodnoty Vaše rodina vyznává?
 - b) O jaké prvky se výchova obohatila nebo naopak zúžila proti té, kterou rodiče aplikovali na Vás?
 - c) Jaké přístroje moderní technologie používají Vaše děti při vzdělávání?

Při realizaci každého výzkumu je nutné počítat se zajištěním validity a reliability. Přičemž obecně validita znamená platnost výzkumu, výzkumné šetření má dobrou validitu v případě, že je skutečně měřeno to, co má být měřeno a je tedy předmětem a cílem výzkumu. Pro exaktní posouzení validity se obvykle používá nějaké jiné vnější kritérium, se kterým se dané měření srovnává. Rozlišována je validita obsahová, souběžná, predikční a konstruktová.⁴² Pro potřeby svého výzkumného šetření se zaměřím především na

⁴² CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. S. 37-38. ISBN 978-80-247-1369-4.

zajištění validity obsahové (do jaké míry se měří stanovený obsah) a predikční (do jaké míry měření vypovídá o budoucím vývoji subjektů měření).⁴³

Reliabilita je ve své podstatě spolehlivost výzkumného šetření, pro zajištění reliability výzkumu je třeba zajistit, aby bylo při opakování výzkumu při dodržení stejných podmínek dosaženo stejných (či alespoň přibližně stejných) výsledků. Nicméně v současných pedagogických výzkumech (profesionálních) nemá měření reliability příliš dlouhou tradici, výzkum její měření obvykle prodlužuje i prodražuje, a proto často není měřena vůbec.⁴⁴ Reliabilitu ve svém výzkumném šetření mohu zajistit pouze za předpokladu, že by opakované měření proběhlo u stejných respondentů, při zjišťování informací a sběru dat od jiných respondentů, než těch, kteří se účastní tohoto výzkumu, nemůže být reliabilita zajištěna, což vyplývá z podstaty a specifík realizovaného výzkumného šetření.

Po získání dat je nutné všechna data zpracovat a zaznamenat, to se provádí obvykle prostřednictvím jejich uspořádání a následným sestavením tabulek četností, grafickým znázorněním naměřených dat a dalším statistickým zpracováním zjištěných dat (statistické výpočty), je-li toto nutné a vyplývá to z povahy realizovaného výzkumu. Po získání informací i já zpracuji a zaznamenám zjištěné údaje, nicméně vzhledem k nízkému počtu respondentů a povaze výzkumu nepovažuji záznam v grafické podobě za účelný.

4.1.1 Výzkumné otázky, stanovení hypotéz

Cílem výzkumu a celé bakalářské práce je tedy zjistit jak probíhá výchova v tradiční křesťanské rodině. K tomu budou použity tyto výzkumné otázky:

⁴³ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. S. 38. ISBN 978-80-247-1369-4.

⁴⁴ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. S. 38. ISBN 978-80-247-1369-4.

V1: Liší se výchova v tradiční křesťanské rodině od výchovy v běžné ateistické rodině?

V2: Které hodnoty jsou pro křesťanskou rodinu nejdůležitější?

V3: Existují při výchově dětí v křesťanských rodinách oblasti lidského soužití, ve kterých se projevuje v současnosti vyšší míra tolerance než před sto lety? Pokud ano, ve kterých?

V souladu s existujícími a stanovenými výzkumnými otázkami je nutné stanovit také hypotézy výzkumu, ze kterých výzkumné šetření vychází. Hypotéza je vědeckým předpokladem, vychází z teoretického poznání daného výzkumného problému. Hypotézy obvykle konkretizují a zpřesňují výzkumný problém. V rámci výzkumného šetření dochází obvykle k jejich potvrzení či vyvrácení. Nelze tedy jen tak jakékoliv tvrzení prohlásit za hypotézu, ale je třeba důsledně vycházet ze získaných poznatků, které jsou o daném problému k dispozici nebo z osobních zkušeností výzkumníka. Hypotézy řídí výzkum, nejprve jsou stanoveny hypotézy, následně probíhá prostřednictvím výzkumného šetření jejich ověření. Pro správně stanovenou hypotézu je typické, že jde o tvrzení, vyjadřuje vztah mezi proměnnými a lze ji empiricky ověřit (testovat).⁴⁵ „*Základní vlastností u hypotézy je, že vyjadřuje vztahy mezi proměnnými.*“⁴⁶

Pro toto výzkumné šetření jsem stanovila tyto hypotézy, se kterými chci dále pracovat a následně je při realizaci výzkumného šetření potvrdit či vyvrátit.

H1: Výchova v tradiční křesťanské rodině a v běžné ateistické rodině se liší, křesťanské rodiny jsou soudržnější, mimo to také více lpí na dodržování tradic, to se také projevuje při výchově.

H2: Předpokládám, že půjde o svátost manželství a dále pak o péči a výchovu dětí.

H3: Předpokládám, že současné křesťanské rodiny jsou častěji méně ortodoxní a více tolerantní k ostatní společnosti, neodsuzují jednomyslně vše, co jim samotným víra zakazuje.

⁴⁵ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. S. 50. ISBN 80-85931-79-6.

⁴⁶ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. S. 52. ISBN 80-85931-79-6.

4.2 Charakteristika respondentů

Výzkumným souborem, respektive respondenty jsou lidé, kteří se výzkumného šetření účastní, v případě tohoto výzkumného šetření tvoří výzkumný soubor rodiče, kteří vychovávají své děti v křesťanské víře. Rozhovor v souladu s uvedenou metodikou proběhl ve čtyřech křesťanských rodinách žijících v Rosicích. Tyto rodiny mají v průměru tři děti, přičemž dvě rodiny mají tři děti, jedna rodina má dvě děti a jedna rodina má čtyři děti. Jedna z matek, která již má tři děti, byla v době výzkumného šetření těhotná. Tento výzkumný soubor byl zvolen jako „dostupný výběr“ dle odborné literatury, jedná se o rodiny, které byly ochotné se výzkumného šetření zúčastnit a byly k dispozici v přiměřené dopravní dostupnosti.

4.3 Výsledky výzkumného šetření

Při zjišťování odpovědí na připravené i spontánní otázky jsem se dozvěděla následující (odpovědi jsou kráceny, formulace přepsány do spisovné češtiny):

1. Manželství patří mezi jednu ze svátostí, kterou snoubenci uzavírají na celý život. V čem spočívá tělesné a duchovní soužití?

Rodina 1: V souznění při budování rodiny a jejích hodnot, brát ohled jeden na druhého, vzájemný respekt, spolupráce.

Rodina 2: Ve vzájemné podpoře, důvěře, moci se na sebe navzájem spolehnout, vzájemná pomoc.

Rodina 3: V péči jednoho o druhého, v duchu v dobrém i ve zlém, ve zdraví i nemoci, zkrátka stát při sobě a vzájemně se podporovat za všech okolností, samozřejmě vyjma přestupků proti Desateru a základním hodnotám lidské společnosti.

Rodina 4: Milovat partnera více než sebe, schopnost a ochota oběti, přizpůsobení se, vzájemná péče a podpora.

a) *Co stojí za harmonickým soužitím dvou lidí, je to právě společná víra?*

Rodina 1: Důvěra,

Rodina 2: Tolerance a odevzdanost.

Rodina 3: Věrnost sobě samému, Bohu, Bibli, rodině.

Rodina 4: Je to společná víra, kterou partneři vyznávají.

b) *Vnímáte sexuální život jako projev vzájemné náklonnosti?*

Rodina 1: Ano, utužuje vztah mezi manžely.

Rodina 2: Ano, standardní složka partnerského života.

Rodina 3: K partnerství patří, není nutně jen projevem zvířecího chtíce, může být kultivovaný, něžný, upevňující vztah a soužití.

Rodina 4: Ano, ale vyjma utužení partnerského života by měl být především k plození potomků.

2. *Při manželském slibu se snoubenci zavazují přivést na svět děti a vychovávat je podle Božího přikázání. Platí toto v 21. století?*

Rodina 1: Ano.

Rodina 2: Jednoznačně ano.

Rodina 3: Ano, Deuteronomium bylo jasně definováno tak, aby bylo aplikovatelné za jakýchkoli okolností, kdykoli a kdekoli na Zemi.

Rodina 4: Pochopitelně ano, děti jsou božím požehnáním.

a) *Jak se díváte na tu skutečnost, že plno mladých žen dává přednost kariéře před dítětem?*

Rodina 1: Nesouhlasím.

Rodina 2: Tradiční model rodiny považuji za jediný správný.

Rodina 3: Žena má být manželkou i matkou, plnit své ženské poslání.

Rodina 4: Zcela nesouhlasím.

b) Aplikujete do prvků výchovy názory některých ateistů?

Rodina 1: Ne, za žádných okolností, pokud jsou v rozporu s křesťanskou vírou. Nicméně záleží na konkrétním tématu, ne vždy jsou názory ateistů v rozporu s vírou, v takovém případě se jim nebráním, jsou-li v souladu s vlastním přesvědčením.

Rodina 2: Nikoli, výchovu provádím v souladu s Desaterem (morální hledisko), co se týče výuky či zdraví, samozřejmě se inspiroji u profesionálů, není však zdaleka podstatné, zda věří v Boha či nikoli.

Rodina 3: Ano i ne, záleží na konkrétní situaci, rozhodně se bráním například názoru, „jak ty mně, tak já tobě“ (například dojde-li k hádce či pranicí dětí, vzájemnému poškození školních pomůcek apod.), nicméně s pokrokovými názory, které nekolidují s vírou, nemám problém a klidně je do výchovy aplikuji (řešení vzdoru, pláče, nejsem zastáncem lámání dětského vzdoru či vůle), stejně tak úcta k rodičům, jistě ano, ale i rodiče jsou omylní apod. Zkrátka vše při výchově provádět s rozumem i srdcem.

Rodina 4: Ano, pokud nejsou v rozporu s Božím přikázáním

3. Registrované partnerství homosexuálů je velmi diskutované téma. Je tento akt amorální?

Rodina 1: Jednoznačně ano.

Rodina 2: Je pro mě zcela nepřípustné.

Rodina 3: Církev tento akt odsuzuje, je v rozporu s křesťanskou vírou, ale v současném světě jej nepovažuji za amorální, to by bylo tmářstvím.

Rodina 4: Odporné. (Genesis 19:1-13; Leviticus 18:22; Římanům 1:26-27; 1. Korintským 6:9)

a) Vnímáte registrované partnerství jako něco nepřirozeného?

Rodina 1: Ano, nevede k plození dětí.

Rodina 2: Ano, je proti přírodě, nedochází k početí potomstva.

Rodina 3: Ano, pro křesťany jde o nepřirozené spojení, nemohou jej tolerovat.

Rodina 4: Jednoznačně ano, je to odporné a zvrhlé.

b) Je možné, aby dítě z křesťanské rodiny cítilo náklonnost ke stejnému pohlaví?

Rodina 1: Ano, to se může přihodit každému, i dětem z křesťanských rodin, často také sluhům božím.

Rodina 2: Ano, ale víra může být prostředkem, jak odolat podobným svodům.

Rodina 3: Ano, je pak pouze jeho volbou, zda opustí svoji víru, svoji rodinu, nebo zvolí cestu víry a tedy i odříkání.

Rodina 4: Ano, ďábel si oběť nevybírá.

4. Výchova a vzdělávání je pro proces socializace stěžejní. Jaké principy uplatňujete ve výchově Vašich dětí?

Rodina 1: Základní morální principy stanovené Desaterem.

Rodina 2: Desatero, čest, morálka.

Rodina 3: Spravedlnost, rovnost, dialog, logicky tam, kde je to možné a podle věku dětí, tam, kde nemohou chápat důsledky, se nevyhýbám ani mírnému fyzickému trestu, například když roční syn strkal prsty opakovaně do zásuvky, pokud nestačilo slůvko ne, dostal přes ruku. Pokud lze, vysvětlujeme proč je to nebo ono povoleno nebo nikoliv.

Rodina 4: Čest, upřímnost, věrnost, ochotu, odevzdanost, toleranci, lásku k bližnímu svému. Lásku k Bohu. Lásku k sobě sama. Rodina, víra, láska. Pravda.

a) Jaké hodnoty Vaše rodina vyznává?

Rodina 1: Upřímnost, pravdomluvnost, důvěra.

Rodina 2: Rodina, víra, láska.

Rodina 3: Čest, upřímnost, důvěra, soudržnost a vzájemná podpora.

Rodina 4: Víra, láska, odevzdanost.

b) O jaké prvky se výchova obohatila nebo naopak zúžila proti té, kterou rodiče aplikovali na Vás?

Rodina 1: Je třeba mnohé věci a společenské jevy dětem vysvětlovat, ale to musí všichni rodiče, každá generace rodičů musí výchovu přizpůsobit době, ve které probíhá.

Rodina 2: Musíme více jít osobním příkladem a zdůrazňovat principy Desatera. Vysvětlovat problematiku rozvedených rodičů, prostituce, kouření a spousty patologických jevů, které se dříve objevovaly buď sporadicky, nebo se sice vyskytovaly, ale byly regulované, skryté běžné veřejnosti.

Rodina 3: Vzhledem k otevřenější společnosti je nutné s dětmi hovořit o mnoha tématech, o kterých s námi naši rodiče nehovořili nebo považovali za nepřipustné s námi otevřeně hovořit (sex, rodinná výchova, antikoncepce, pohlavní choroby), mnohé jsme se nedozvěděli a dozvídali se až v průběhu dospívání, dospělosti. V dnešní době je možné, ale zároveň nutné otevřeně hovořit o mnoha oblastech lidského života.

Rodina 4: V souvislosti se současným laděním společnosti je třeba vysvětlovat především některé společenské jevy, které se šíří geometrickou řadou (prostituce, alkoholismus, otevřená homosexualita, sexualita všude kolem nás, TV, reklama, móda apod.).

c) Jaké přístroje moderní technologie používají Vaše děti při vzdělávání?

Rodina 1: Počítač, mobilní telefon.

Rodina 2: Počítač, mobilní telefon, MP3 přehrávač.

Rodina 3: Počítač, notebook, tablet, mobilní telefon a všechny další pomůcky či technologie, které používají ostatní děti, není důvod v této oblasti děti jakkoliv omezovat.

Rodina 4: Počítač, mobilní telefon.

4.4 Diskuse

Výsledky zjištěné při výzkumném šetření, které se týkalo zjišťování hodnot, které tradiční křesťanské rodiny uznávají, lze shrnout zhruba takto, že prakticky všechny rodiny se shodly na tom, že tělesné a duchovní soužití v rámci manželství je založena na vzájemné podpoře, důvěře, souznění při budování společných hodnot a rodiny, dále na péči jednoho o druhého, lásce. Manželství je pro všechny zúčastněné rodiny skutečně posvátné, mimo to je sexuální život v manželství vnímán jako přirozená součást manželského života, která má primárně sloužit plození potomstva, napomáhá však také vzájemnému souznění a utužování vztahu. Dogmaticky, výhradně jako prostředek k plození dětí dotazované rodiny nevnímají. Chápou uzavření manželství jako jeden z nezbytných předpokladů plození potomstva, což v jejich očích znamená se příchodu potomstva cíleně nebránit, nicméně je také respektováno, že za určitých podmínek křesťanský manželský pár potomstvo zplodit nemusí či nemůže (genetická zátěž, zdravotní komplikace, neplodnost apod.). V posledním případě je ale křesťanům zapovězeno využít jakoukoliv z metod asistované reprodukce, mohou děti adoptovat či přijmout do pěstounské péče, v tomto duchu také respondenti výzkumného šetření smýšlí. Žádná z rodin nesouhlasí s tím, že by měla mít přednost kariéra (ženy či muže) před rodinou, rodinným životem a plozením dětí, jak je v souladu se současnými společenskými trendy, neztotožňují se ani s odsouváním rodičovství do pozdějšího věku.

V otázkách výchovy se prakticky všechny rodiny shodly na tom, že své děti vychovávají v souladu s křesťanskou vírou a křesťanskými tradicemi, nicméně nebrání se přijmout jakoukoliv myšlenku, názor či doporučení, které není v rozporu s křesťanskou vírou a křesťanskými hodnotami. Lze shrnout, že v rámci křesťanské výchovy v tradiční rodině je budován především pocit sounáležitosti, důvěry, otevřenosti, ale také odpovědnosti jednoho za druhého. Děti jsou důležité a také jsou stavěny na první místo, pro matku či otce je stěžejní a primární věnovat se dětem a rozvíjet jejich schopnosti dovednosti či znalosti, věnovat jim svůj čas. Neexistuje, aby děti přišly ze školy domů, zasedly k počítači, v letu udělaly úkoly a rodiče netušili, co dělají, kde a s kým jsou, každý snědl v letu cosi k obědu či večeři a doma se jednotliví členové rodiny prakticky jen potkávali. Rodinné soužití a sdílení je základ, členové rodiny žijí skutečně spolu, nikoliv jen vedle sebe, jak je typické pro současné moderní ateistické rodiny. V rámci šetření bylo

mimo jiné zjištěno, že rodiny, které se výzkumného šetření účastnily, měly v průměru tři děti, což je v současné době pro běžnou rodinu netypické. Pro ateistickou rodinu je běžné, že je tvořena rodiči a dvěma dětmi, případně mají rodiče pouze jednoho potomka, jedináčka. Rodiny, které jsem oslovila, měly v jednom případě dvě děti, další rodina měla čtyři potomky a poslední dvě rodiny měly potomky tři, jedna z maminek byla těhotná. Z čehož opět vyplývá, že cílem křesťanské rodiny není přivést děti na svět a rychle zpět do práce, naopak, dětí mívají více, protože je skutečně chtějí a vnímají jejich plození jako svůj úkol i závazek, tomu následně odpovídá to, nakolik se rodiče dětem věnují. Právě křesťanské rodiny také často sahají k tzv. domácímu vyučování, nikoliv proto, aby dítě izolovaly od zbytku světa, ale proto, aby probíhalo osvojení trivia a základních znalostí na prvním stupni podle představ rodičů (obvykle matky) a v souladu se schopnostmi a možnostmi dítěte, volně a svobodně nikoliv s přísným školním řádem, kdy je přesně stanoveno, co se kdy bude učit, kdy je hodina a kdy přestávka. Stejně tak moderní rodiče, křesťané, umožňují svým dětem, aby při přípravě na vyučování i studiu používali veškeré moderní technické prostředky (PC, mobilní telefony, MP3 přehrávače, tablety a další).

Lze tedy říci, že na první výzkumnou otázku V1: „Liší se výchova v tradiční křesťanské rodině od výchovy v běžné ateistické rodině?“ je možné odpovědět tak, že ano, nicméně není to vždy podmínkou. Výchova v křesťanské výchově však prakticky vždy probíhá v klidné atmosféře spolupráce, porozumění a souznění, což již nemusí být identické s rodinou ateistickou. Výzkumná hypotéza „H1: Výchova v tradiční křesťanské rodině a v běžné ateistické rodině se liší, křesťanské rodiny jsou soudržnější, mimo to také více lpí na dodržování tradic, to se také projevuje při výchově.“ tedy byla při výzkumném šetření víceméně potvrzena.

Některá kontroverznější témata (homosexualita, registrované partnerství) jsou křesťanskými rodinami odmítána buď zcela, v tolerantnějších rodinách jsou vnímána jako pro křesťany neslučitelná s vírou, ale obecně tolerovaná či respektovaná jako osobní volba jednotlivce. S tímto tématem částečně souvisí výzkumná otázka „V3: Existují při výchově dětí v křesťanských rodinách oblasti lidského soužití, ve kterých se projevuje v současnosti vyšší míra tolerance než před sto lety? Pokud ano, ve kterých?“ zde nelze výsledky paušalizovat, jedna z rodin byla velmi tolerantní, dvě měly víceméně standardní názory v souladu se svou vírou a jedna rodina byla velmi netolerantní a nerespektující jakoukoliv

jinakost či odklon od všeho, co je psáno v Písmu svatém, co stanovuje Desatero apod. Nicméně domnívám se, že generace rodičů či prarodičů by u těchto témat byla mnohem radikálnější a byla by také schopna na tyto lidi ukázat a ve své podstatě vykázat z dané obce či části města nebo dohnat k nějakému zoufalému činu, myslím, tedy a i výzkumné šetření tuto skutečnost potvrdilo, že dnešní křesťané jsou tolerantnější a neodsuzují za jinakost, nicméně nemohou a nechtějí ji připustit ve svých řadách, a to navzdory mnoha skandálům, ke kterým došlo ze strany kněžích i církevních hodnostářů. Výzkumná hypotéza „H3: Předpokládám, že současné křesťanské rodiny jsou častěji méně ortodoxní a více tolerantní k ostatní společnosti, neodsuzují jednomyslně vše, co jim samotným víra zakazuje.“ tedy byla v rámci výzkumného šetření také potvrzena.

Poslední dílčí téma, kterému byla při výzkumném šetření věnována pozornost, jsou rodinné hodnoty, tedy takové hodnoty, které rodina jako celek vnímá jako nejdůležitější. Bylo zjištěno, že k nejdůležitějším rodinným hodnotám je řazena víra, čest, upřímnost, pravda, věrnost, vzájemná láska, tolerance, respekt, ochota k pomoci, odevzdanost, láska k bližnímu svému, láska k Bohu a láska k sobě samému. Tento výčet tedy je zároveň odpovědí na výzkumnou otázku „V2: Které hodnoty jsou pro křesťanskou rodinu nejdůležitější?“. Výzkumná hypotéza předpokládala, „H2: Předpokládám, že půjde o svátost manželství a dále pak o péči a výchovu dětí.“ I tuto hypotézu lze považovat za potvrzenou, nikoliv na základě uvedeného výčtu, ale s ohledem na kontext celého výzkumného šetření a myšlenky a názory, které zazněly, mnohdy nikoliv jako odpověď na konkrétní otázku, ale mimoděk. Nemluvě o klidné a harmonické atmosféře i shodě, která v těchto rodinách při pokládání dotazů panovala.

4.5 Závěrečné shrnutí výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo realizováno v měsíci lednu 2014 ve čtyřech vybraných křesťanských rodinách. Rodiny k výzkumnému šetření přistupovaly velice pozitivně, ochotně zodpověděly připravené otázky i otázky doplňující, mnohdy samy za sebe určitou odpověď rozvinuly či obohatily o další téma, problém a podobně. Každý rozhovor trval v průměru přibližně 30 minut, přesný čas zjišťován nebyl, délka rozhovoru se odvíjela s ohledem na to, nakolik se aktuálně rozproudila související diskuse. V rámci výzkumného

šetření byly prověřeny všechny tři dílčí výzkumné otázky a došlo také k potvrzení všech tří stanovených hypotéz. Vyjma jedné jediné, totiž té hlavní, která zněla: „Výchova v tradiční křesťanské rodině probíhá zcela odlišným způsobem, než v „běžné“ ateistické rodině, dětem jsou předávány jiné hodnoty, děti v tyto hodnoty věří a řídí se božími příkázáními, což je sice velmi správné. Nicméně někdy se může stát, že díky své vnitřní morálce, kterou respektují, uznávají a řídí se jejími pravidly, mohou být nepochopeni či dokonce zesměšňováni ostatní společností.“ Tuto hypotézu se potvrdit nepodařilo, křesťané sice předávají svým dětem tradiční křesťanské hodnoty, nicméně v mnoha aspektech je náplň výchovy srovnatelná, liší se někdy „jen“ přístup k výchově, míra zodpovědnosti, kterou rodiče vůči svým dětem a jejich výchově cítí. Pokud jsou rodiče standardně socializovaní, není jejich cílem vlastní děti v dětském kolektivu znemožnit či zesměšnit, rodinné a křesťanské hodnoty jim předávají vhodným a citlivým způsobem, učí je toleranci. Tento výsledek byl zjištěn v rámci tohoto konkrétního výzkumného šetření, samozřejmě je jasné, že s ohledem na velikost vzorku respondentů není možné zjištěná fakta zevšeobecnit a jednoznačně tvrdit, že jsou za všech okolností platná. Platí pouze pro daný region a vybrané respondenty.

ZÁVĚR

Předkládaná bakalářská práce se věnovala tématu Eticko-pedagogický systém křesťanství, reflexe a kritika.

Existují mnohé názory, které vymezují vztah etiky a víry, fakt, že každé náboženství má také výchovný, tedy do určité míry pedagogický aspekt je nezpochybnitelný. Vliv křesťanství, jako nejrozšířenějšího náboženství ve světě z hlediska etiky, morálky a potenciálně tedy i výchovného a pedagogického vlivu je zřejmý. Sama Bible varuje před určitými formami chování, k jinému chování naopak nabádá, mnohé příběhy a pravdy obsažené v Bibli mají platnost i v současném světě, a to nejen pro věřící a nejen pro křesťany, ale ve své podstatě pro každého člověka, Každý člověk zde může nalézt odpověď na své otázky, návod na morální a „správný“ způsob života.

Křesťanství vyznává jediného Boha, jeho prioritou je rodina a její tradiční hodnoty. Otázky etiky základně řeší prostřednictvím Desatera přikázání, které věřícím udává směr a způsob jejich života. Mezi nejdiskutovanější v rámci společnosti i mezi věřícími patří témata, která řeší tradiční rodinné hodnoty, které úzce souvisí s manželstvím, manželským soužitím, plozením dětí, vzděláváním a výchovou dětí, soužitím s ostatními lidmi apod.

Cílem předkládané bakalářské práce bylo zmapování přístupu katolické církve k závažným etickým otázkám, jako je manželství, homosexualita, antikoncepce, potrat, celibát a konzervativní rodinné hodnoty. Zvláštní pozornost byla v rámci výzkumné části věnována vzdělávání a výchově dětí v rodinách, které jsou nábožensky silně založené. Domnívám se, že tento cíl, který si práce kladla, se podařilo bezezbytku naplnit.

V teoretické části práce byly nejprve objasněny základní odborné pojmy, které se vztahují k danému tématu (křesťanství, katolická církev), definice pojmů (etika, rodina, manželství, výchova, vzdělávání), dále byla stručně vymezena výchova v tradiční katolické rodině. Na tuto teoretickou část práce následně navázala výzkumná část, její náplní je metodika, popis, realizace a zhodnocení kvalitativního výzkumu, tento výzkum proběhne formou interview v několika (minimálně třech) tradičních křesťanských rodinách.

Při zpracování bakalářské práce bylo postupováno, tak, že nejprve proběhlo studium odborných textů materiálů (literatura, články a další písemnosti), následně byly zjištěné poznatky prostřednictvím metody deskripce uvedeny v teoretické části bakalářské práce,

zároveň byla použita metoda komparace, jednotlivé názory či poznatky byly porovnány a byly z nich vyvozeny určité závěry, nedílnou součástí práce je vyjádření vlastního názoru ke sledovaným problémům a otázkám. Při sběru podkladů pro výzkumnou část práce byla využita metoda polostrukturovaného interview.

Hypotéza, ze které výzkumné šetření vycházelo, byla založena na faktu, že výchova v tradiční křesťanské rodině probíhá zcela odlišným způsobem, než v „běžné“ ateistické rodině, dětem jsou předávány jiné hodnoty, děti v tyto hodnoty věří a řídí se božími příkázáními, což je sice velmi správné, nicméně někdy se může stát, že díky své vnitřní morálce, kterou respektují, uznávají a řídí se jejími pravidly, mohou být nepochopeni či dokonce zesměšňováni ostatní společností. Tuto hypotézu se bohužel nepodařilo potvrdit, naopak, výchova probíhá s ohledem na aktuální stav společnosti a tak, aby děti nebyly popsanému tlaku příliš vystaveny. Dílčí hypotézy, které byly navázány na dílčí výzkumné otázky, se ve své podstatě při výzkumném šetření potvrdit naopak podařilo.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ALBERIGO, Giuseppe; SHERRY, Matthew. *A Brief History of Vatican II*. Maryknoll: Orbis Books, 2006, ISBN 1-57075-638-4.
- [2] BADAL, Ivan. *Úvod do filozofie člověka*. Brno: CERM, 2001.
- [3] BONHOEFFER, Dietrich. *Etika*. Praha: Kalich, 2007. ISBN 978-80-7017-047-2.
- [4] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
- [5] GILL, Robin. *The Cambridge companion to Christian ethics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2001. ISBN 0-521-77918-9.
- [6] HAVEL, Václav. *Novoroční projev*, Praha 1. 1. 2001.
- [7] HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Praha: Budka, 1994. ISBN 80-901549-0-5.
- [8] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [9] KELLY David, F. *Contemporary Catholic Health Care Ethics*. Georgetown University Press, 2004. ISBN 978- 1-58901-030-7.
- [10] KOZAKIEWICZ, Mikolaj. *Guaranteeing freedom of choice in matters of reproduction, sexuality and lifestyles in Europe: trends and developments: international forum Tallinn (Estonia)*, 27. – 29. 11. 1997. Concil of Europe, European Committee for Equality between Women and Men, ISBN 978-92-871-3995-5.
- [11] MERKS, Karl-Wilhelm: *Gott in der Moral*, in Thomas LAUBACH (Hrsg.) *Angewandte Ethik und Religion*, Tübingen, 2003.
- [12] SINGER, Katie. *The Garden of Fertility*. New York: Avery, 2004. ISBN 1-58333-182-4.
- [13] ŠMAHELOVÁ, Bohumíra. *Nástin vývoje pedagogického myšlení*. Brno: MSD, 2008. ISBN 978-80-7392-040-1.
- [14] WEST Christopher: *Good News about Sex and Marriage: Answers to Your Honest Questions about Catholic Teaching*. Goring By Sea: Charis Books, 2000. ISBN 1-56955-214-2.
- [15] Bible

[16] Casti connubii, Encyklika Pia XI. O křesťanském manželství, Velehrad 1948, čl. 11

[17] Genesis, Třetí kniha Mojžíšova

Internetové zdroje:

[18] *Central intelligence agency* [online]. Washington: CIA, 2013. Poslední aktualizace 20. 06. 2013; 08:28 [cit. 2013-11-01]. Dostupné na WWW:

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/print_2122.html

[19] *Český statistický úřad v Praze* [online]. Praha: Český statistický úřad. Poslední aktualizace 08. 11. 2012; 11:45 [cit. 2013-10-30]. Dostupné na WWW:

<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/tab/57004FA0EA>

[20] *Independent.co.uk* [online]. *Most UK Catholic support abortion and use of contraceptivum*. Londýn Poslední aktualizace 2013 [cit. 2013-12-27]. Dostupné na WWW:

<http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/most-uk-catholics-support-abortion-and-use-of-contraception-2083291.html>

[21] *Newadvent.org* [online]. *Dopisy sv. Jeronýma (Eustochium)* NY: Christian literatura Publishing. Poslední aktualizace 2009; [cit. 2013-12-15]. Dostupné na WWW:

<http://www.newadvent.org/fathers/3001022.htm>

[22] *Res Claritatis*, [online], Vatikánská instrukce o kněžství a homosexualitě. Praha: Res Claritatis, o.s. Poslední aktualizace 2013; [cit. 2013-11-15]. Dostupné na WWW:

<http://res.claritatis.cz/zpravy/prilohy/vatikanska-instrukce-o-knezstvi-a-homosexualite/1926>

[23] Robert Cargill [online], *The Biblical Dilemma of Denouncing Slavery, Yet Opposing Homosexuality (again)*. Poslední aktualizace 17. 4. 2013; [cit. 2013-12-15]. Dostupné na WWW:

http://bobcargill.files.wordpress.com/2013/04/slavery_homosexuality_meme.jpg

[24] *TGV News*, [online], *Misunderstanding God*. Arlington: TGV News. Poslední aktualizace 2011; [cit. 2013-11-15]. Dostupné na WWW:

<http://tgvnews.com/2013/08/misunderstanding-god/>

[25] Vatican.va [online]. *Evangelium vitae*. Vaticano. Poslední aktualizace 1995; [cit. 2013-12-27]. Dostupné na WWW:

http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae_en.html

[26] *Víra na Internetu* [online]. Víra.cz.: Desatero božích přikázání. Poslední aktualizace 25. 04. 2013; 20:29 [cit. 2013-11-02]. Dostupné na WWW:

<http://www.vira.cz/otazky/Desatero-Bozich-prikazani.html>

[27] *Wikimedia* [online]. Wikimedia.org., 2013. Poslední aktualizace 29. 06. 2013; 02:46 [cit. 2013-11-01]. Dostupné na WWW:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a6/Religion_distribution.png

SEZNAM PŘÍLOH

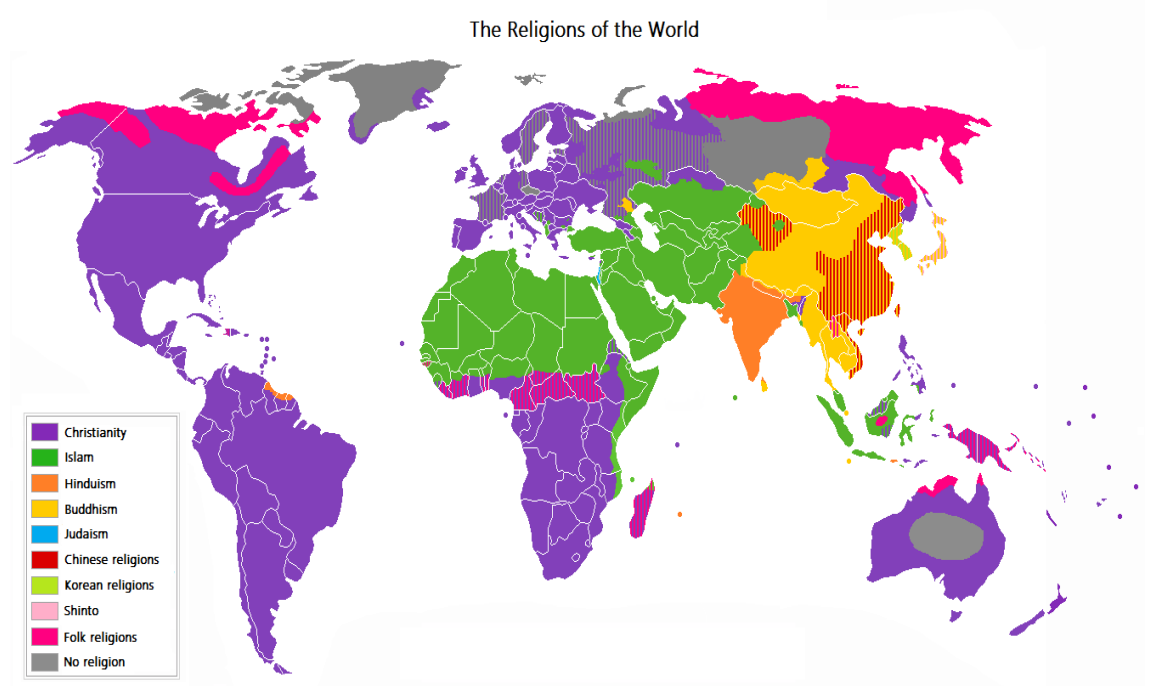
P I – ROZŠÍŘENÍ KŘESŤANSTVÍ VE SVĚTĚ

P II – SLOŽENÍ OBYVATELSTVA PODLE NÁBOŽENSKÉHO VYZNÁNÍ

P III – JE HOMOSEXUALITA HŘÍCH?

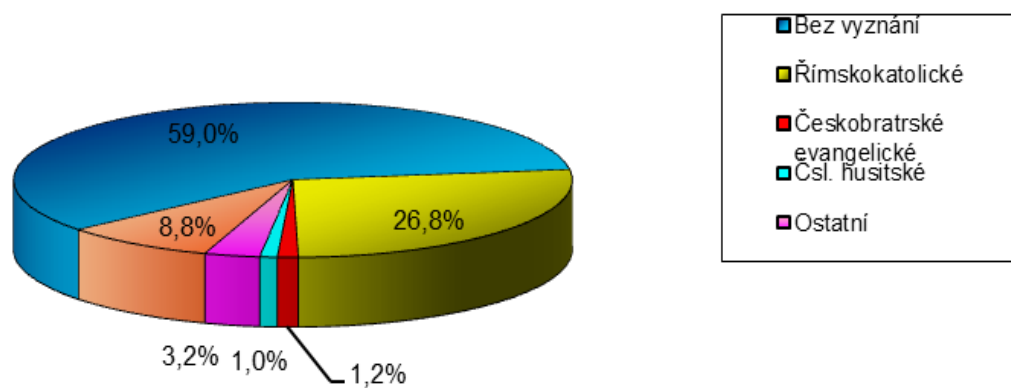
P IV – KTERÁ VARIANTA JE/BYLA PRO KŘESŤANY PŘIJATELNĚJŠÍ

PŘÍLOHA P I – ROZŠÍŘENÍ KŘESŤANSTVÍ VE SVĚTĚ

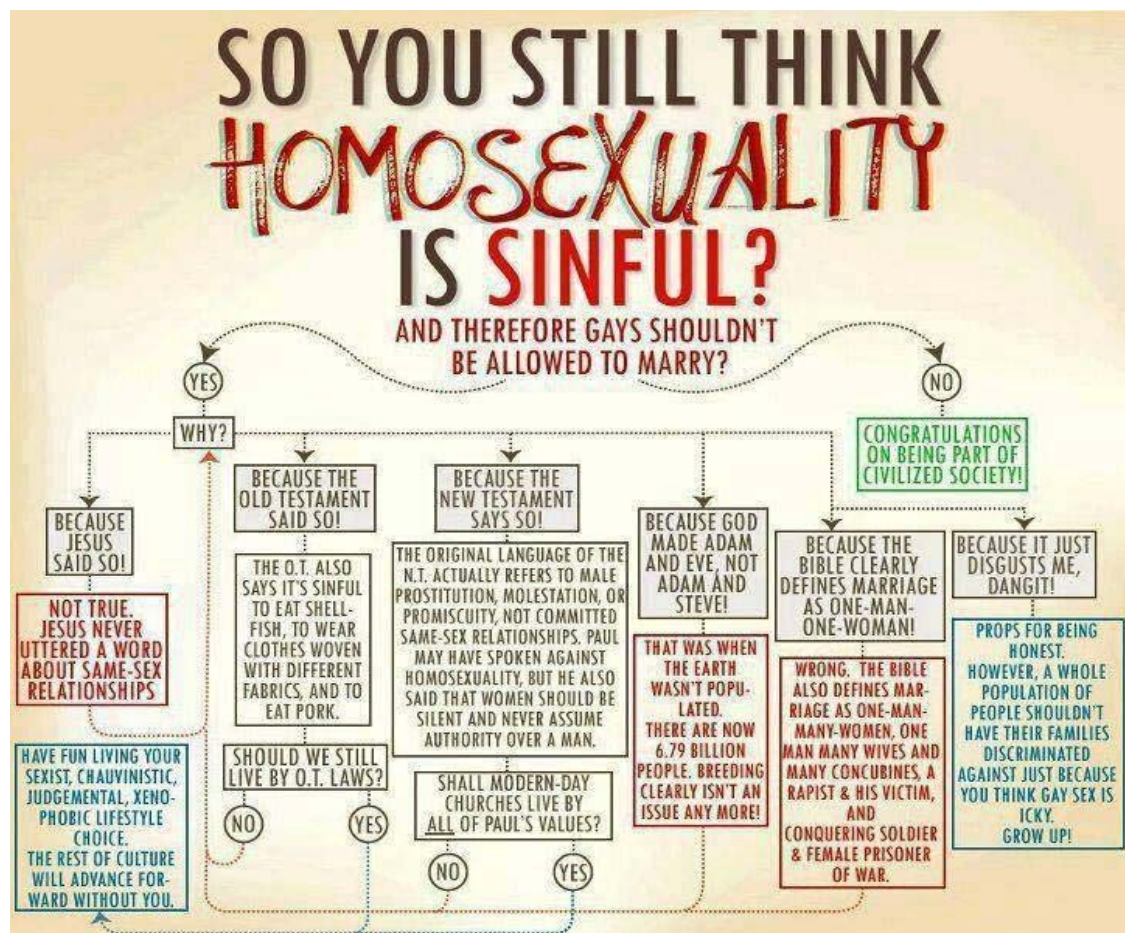

Zdroj: *Wikimedia* [online]. Wikimedia.org., 2013. Poslední aktualizace 29. 06. 2013; 02:46 [cit. 2013-11-01]. Dostupné na WWW:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a6/Religion_distribution.png

P II – SLOŽENÍ OBYVATELSTVA PODLE NÁBOŽENSKÉHO VYZNÁNÍ

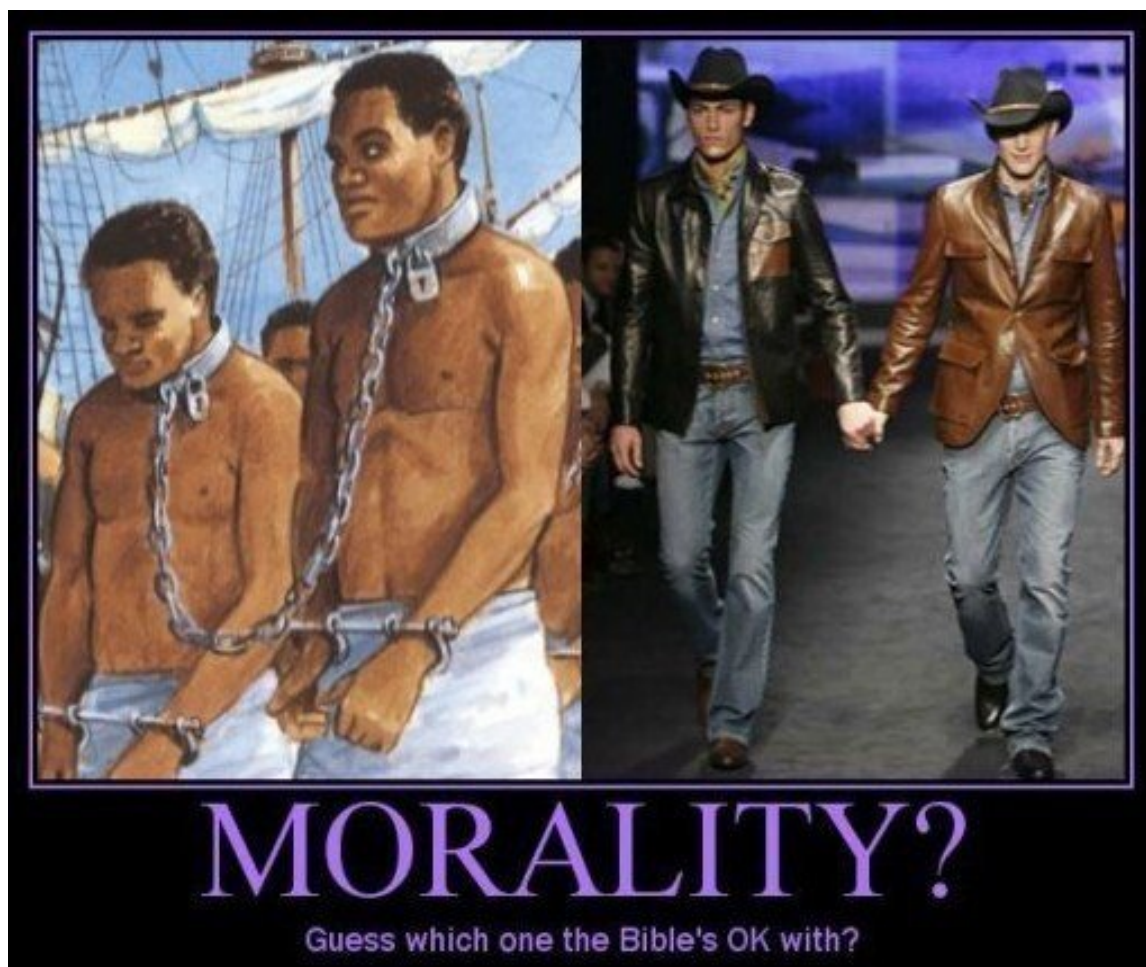
Zdroj: Český statistický úřad v Praze [online]. Praha: Český statistický úřad. Poslední aktualizace 08. 11. 2012; 11:45 [cit. 2013-10-30]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/tab/57004FA0EA>

Zdroj: TGV News, [online], Misunderstanding God. Arlington: TGV News. Poslední aktualizace 2011; [cit. 2013-11-15]. Dostupné na WWW:

<http://tgnews.com/2013/08/misunderstanding-god/>

P IV – KTERÁ VARIANTA JE/BYLA PRO KŘEŠŤANY PŘIJATELNĚJŠÍ

Zdroj: Robert Cargill [online], *The Biblical Dilemma of Denouncing Slavery, Yet Opposing Homosexuality (again)*. Poslední aktualizace 17. 4. 2013; [cit. 2013-12-15]. Dostupné na WWW:

http://bobcargill.files.wordpress.com/2013/04/slavery_homosexuality_meme.jpg